



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

UDSENDT AF NOVO INDUSTRI A/S
I TREHUNDREDEÅRET
FOR ANATOMEN
J.-B. WINSLØWS FØDSEL
27. APRIL 1669





ANATOMEN
J.-B. WINSLØW
1669-1760

AF
EGILL SNORRASON



KØBENHAVN
1969

FORORD

»I should never permit anyone, however distinguished, to write a foreword for anything of mine, as it would put on inferiority complex upon what I sought to print, which logically should not get itself printed at all if not worthy of publication«. Disse ord af en anden medicinalhistoriker, Fielding Hudson Garrison, kunne dr. Snorrason have gjort til sine egne. Hans efterfølgende beretning om den odenseanske præstesøn, der skulle vinde europæisk berømmelse som sin tids førende anatom og blive et af de store navne i videnskabens historie, behøver hverken anbefaling eller faglig kommentar. Jeg skal da også kun tage en tråd op fra dr. Snorrasons indledningskapitel og pege på, at netop 300-året for Winsløws fødsel kommer til at se påbegyndelsen af opførelsen af Odense universitets anatomiske institut, som vil stå færdigt i foråret 1972.

Odense universitet vil ved at knytte Winsløws navn til det nye institut hædre Danmarks berømte anatom og Odenses store bysbarn.

F. BIERRING
Professor i anatomi
Odense universitet

INTRODUKTION

I april måned for 300 år siden fødtes i en dansk provinsby Jacob Winsløw, en præstesøn, der ved sin videnskabelige indsats, utrættelige flid og kritiske omhu skulle blive en af Paris' berømteste anatomer. Hans studier inden for den topografiske anatomi hidkaldte elever fra hele Europa, og hans lærebog fra 1732 opnåede en udbredelse, som kun sjældent er overgået. Anatomiteatret, som han i 1745 på Paris' medicinske fakultets vegne fik lov at indvie, har gennem årene stået som symbol på medicinernes ønske om at dygtiggøre sig – og hele hans virke inden for videnskaben gennem et 90-årigt liv bringer glans ikke blot over Frankrig, men også over hans fødeland ikke alene i det 18. århundredes første halvdel, men også i de følgende sekler [18, 40].

Men Jacob Winsløw (1669–1760) skulle ikke blot blive kendt som læge og anatom; ligesom sin slægtning den danske anatom og geolog Niels Stensen, der 1665 havde skabt sig videnskabelig berømmelse i Paris [60], gik Winsløw over til den katolske tro. Det skabte i begge tilfælde misstemning i det protestantiske Danmark; men medens Stensen afbrød sin videnskabelige karriere af trosræssige grunde, bestyrkedes Winsløw ved urokelig ortodoksi i sit videnskabelige arbejde. Winsløw havde »afsvoret sine fædres tro, men ikke kærligheden til fædrelandet, og intet var ham kærere end at kunne hjælpe sine landsmænd på enhver måde« [33].

Både fra dansk og fransk side er det berettiget ved 300-året for Jacob Winsløw's fødsel at hædre denne både virksomme og beskedne videnskabsmands minde ved en omtale af hans indsats. Dette så meget mere som hans fødeby i 300-året hædrer ham ved at knytte hans navn til Odense Universitets anatomo-

miske institut, og Paris ved at modtage en mindeplade til op-sætning på det anatomiteater, som Winsløw indviede i Rue de la Bûcherie, og som der siden 1907 er blevet hæget om af l'Administration Générale de l'Assistance Publique à Paris som »monument historique« [7].

BARNDOM OG UNGDOM

Den 23. april 1669 døbes i Vor Frue Kirke i Odense Jacob, den førstefødte af magister Peder Jacobsøn Winsløf og Marthe Brun's 13 børn. Jacob blev født den 17. april (efter nuværende tidsregning: 27. april) i provstegården, en rummelig nu ned-reven bygning øst for den anselige Vor Frue Kirke [27], hvor faderen var sognepræst. Winsløf'erne var en kendt skånsk præstefamilie [14], og magister Peder (1636–1705) var en anset teolog [13], der sammen med domprovstedatteren Marthe (1646–1721) tog sig varmt af deres mange børns opdragelse [41]. Flere af de 9 drenge kom til studierne og blev læger eller præster, de 2 af de 4 døtre ægtede henholdsvis en præst og en apoteker [41].

Faderen blev på flere punkter inspirerende for Jacob's senere virke; ikke alene var magister Peder en interesseret sprog- og oldgransker, men i hjemmet kom der tre gange ugentlig fattige til bespisning, ligesom han hver søndag tog børnene med ud, når han delte brød ud til sognets nødstedte. Om aftenen placerede den brave præst yndlingssønnen Jacob på sit knæ for ret at befæste drengen i den protestantiske tro. Han lærte drengen at se ned på andre trosretninger – og kortspil blev anset for en djævelens opfindelse. Men Jacob fik samtidig et grundigt kendskab til græsk, latin og hebraisk. Han var i disse år lille af vækst, og inden sit 15. år »to gange dømt til graven efter en læges erklæring« – måske en inspiration da han senere skrev sin berømte tese om dødstegnene [23].

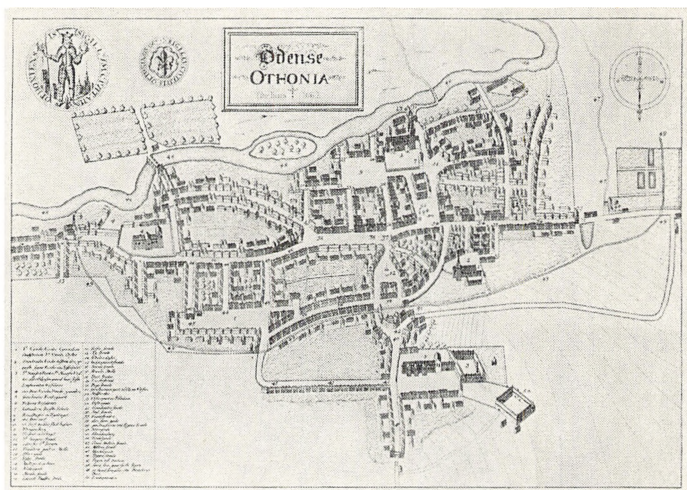
20. Skillingen af Mærkedes skatte til
Lang. indlæst af Valde Buelger og Jørgen
Madsen Linnæus. 28. 8. 1785. 28. 8. 1785.
de nu først udflyt i St. Annes S.

23. April. Gudsbeding af Gudsbeding Mærked
Mag. Jacob Winsløf den Jacob Skillingen
Lind. Linnæus M. Winsløf. 28. 8. 1785.
Lind og Gudsbeding Mærked Mag. Skillingen
Lind. Linnæus Gudsbeding og Gudsbeding
den Jacob Skillingen Gudsbeding og Gudsbeding
Mærked den Linnæus Gudsbeding. De
Lind Linnæus Gudsbeding.

2. Maj Skillingen Mærked. Skillingen Skillingen
Jacob Skillingen 28. 8. 1785. 28. 8. 1785.
28. Skillingen Skillingen.

Antegning om Jacob Winsløf's døb.

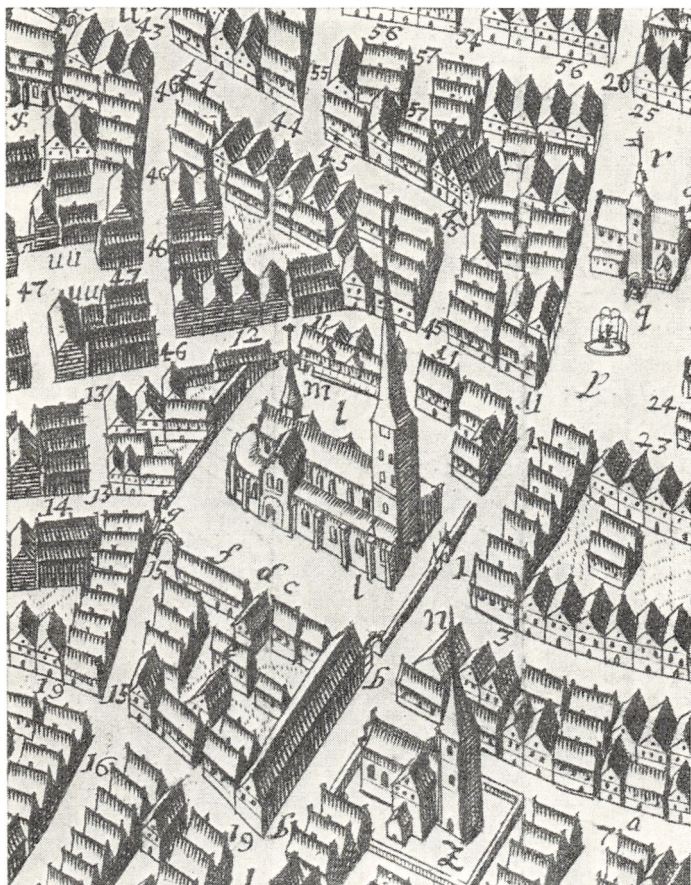
14 år gammel blev Jacob sendt i Odense Gymnasium, hvor han ved sin afgang tre år senere fik attestation for flid og fremmelighed. Han sendtes derefter til hovedstaden, hvor han i 1687 begyndte at studere teologi ved Københavns Universitet. I de følgende år er han flere gange hjemme i Odense, hvor han som vordende præst til faderens glæde får lov at prædike i Vor Frue Kirke. Men 1691 bliver han optaget i lægen Ole Borch's *Collegium Medicum*, hvor han efter nogle års teologiske studier begynder at fatte interesse for medicinen. Den snæversynede måde teologien dyrkedes på i Danmark på



Odense 1660. Midt i billedet til venstre Vor Frue Kirke, til venstre for denne provstgården.

den tid og glansen fra Bartholin-familiens videnskabelige indsats inden for naturvidenskaberne har sikkert været stærkt medvirkende til Winsløw's overgang til det medicinske studium. Hertil kom, at professorer som Caspar Bartholin jr., Ole Worm jr., Holger Jacobæus og Ole Rømer alle fattede interesse for den flittige, beskedne student.

Rømer, der konstruerede springvandene i Versailles og beregnede »lysets tøven«, var endt som professor i matematik og borgmester i København [13]. Han boede i ejendommen ved siden af kollegiet og hjælper Winsløw med at planlægge forskellige forsøg, ligesom han bringer ham i forbindelse med en af kongens fremragende rådgivere, geheimeråd Mathias Moth, der selv havde studeret medicin [13]. Ikke tilfredsstillet ved teoretiske studier kastede Winsløw sig også over kirurgien – og hos barberernes amtsmester, kirurgen ved Quæsthuset, Johannes de Buchwald, deltog han ved talrige operationer. Ud-



*Københavns universitetskvarter 1674.
(1: Vor Frue Kirke, d: Universitetet, 14: Borchs Kollegium).*

øvende kirurg blev Winsløw dog aldrig; dertil var hans frygt for blødninger for stor. Buchwald, der oprindeligt var bartskeerer, tilkæmpede sig en grundig medicinsk uddannelse og blev dr. med. år 1700, samtidig med at han flittigt deltog i

universitetets anatomiske undervisning [30]. Der udviklede sig et varmt venskab mellem de to, og Winsløw skulle senere få megen glæde af det kendskab, Buchwald under tidligere studierejser havde fået til anatomer som Bidloo i Leiden, Rau i Amsterdam, Du Verney sen. i Paris og obstetrikeren og ortopæden Deventer i Groningen.

I disse år er Winsløw præsidens ved tre små disputatser [40]. Det er rene elevarbejder uden særpræg eller videnskabelig betydning. Han bliver prosector ved universitetets anatomiske teater hos professor Caspar Bartholin jr., og han tilskyndes til ligesom sin grandonkel Steno at blive »anatomicus regius«, en stilling ingen af dem opnåede på grund af deres religiøse trosskifte. Hertil kommer, at geheimeråd Moth og Rømer fandt tiden gunstig til reformering af den lægelige undervisning i Danmark, og de fandt Winsløw den bedst egnede til videregående studier i Europa, hvor der særligt i Holland, Frankrig og Tyskland var begyndt at ske en epokegørende udvikling [51].

UDENLANDSREJSE

Udstyret med et rigeligt kongeligt stipendium drager Winsløw 1697 sammen med Buchwald til Holland, hvor det hurtigt blev ham klart, hvor stor forskel der var mellem den skolastiske, forældede undervisning i Danmark og den gennemført praktisk anlagte i Holland. Winsløw forstod siden da i sin daglige gerning som læge at udnytte, hvad han ved anatomiske og fysiologiske studier her havde skaffet sig viden om.

I Holland studerer han derfor ikke blot anatomi, kemi og farmaci, men han deltager ivrigt i medicinsk og kirurgisk klinik, ligesom han til almindelig forundring går i lære hos en jordemoder for at kunne bemestre obstetrik. Han arbejder også med fremstilling af kirurgiske og ortopædiske bandager –

hvad han skulle få glæde af, da han 40 år senere skrev om datidens skadelige korsetmode.

Efter 14 måneders ophold i Holland rejser Winsløw i maj 1698 til Paris. Han ankommer i juni til Europas daværende åndelige centrum, hvor han indlogerer sig i Rue de Seine; her i VI' og V' arrondissement skulle han komme til at få sin gerning det næste par menneskealdre.

Ved siden af Winsløw i karrossen på vejen til Paris sad der en dominikanermunk. Uden at diskutere religion, angiver Winsløw i sin selvbiografi [41], kom denne dog til at udtale de profetiske ord: »Vous serez un jour des nôtres!«. Som utallige danske kom også Winsløw til at forstå og sande, hvad den italienske kirurg Lanfranchi skrev allerede i 1290: »O tu pariz tu y es paradiz« [37].

PARIS 1660–1760

I sin første tid i Paris skifter Winsløw bopæl nogle gange – men falder dog hurtigt til ro i kvarteret ved Sorbonne. Han bor ved Rue St. Jacques og Rue des Mathurins (den nuværende Rue du Sommerard ud for Cluny-Museet) tæt ved sine fremtidige virkesteder: det medicinske fakultets bygninger i Rue de la Bûcherie og anatomiteatret i Jardin du Roi (nuværende Jardin des Plantes).

Uddannelsen af den tids medicinere fandt sted dels på universitetet, dels i Collège Royal og i Jardin du Roi. *Pariser-universitetet* var stiftet af Louis den Helliges skriftefader Robert de Sorbon. Det *kongelige Collegium* var begyndt 1530 og havde særligt kaldede docteurs-régents til at undervise i medicin, kirurgi, anatomi og botanik. Den *kongelige Have* var anlagt 1626 til dyrkning af lægeurter, men havde i det 18. århundredes begyndelse tre lærestole: én i botanik, én i kemi og fra 1635 én i anatomi og operationslære [28].

De ustuderede pariserkirurger havde fra middelalderen været sammensluttet med barbererne i en fælles korporation under forsæde af kongens førstebærbar. De fik deres praktisk nyttige uddannelse på barberstuerne, men fra slutningen af det 17. århundrede blev der oprettet lærestole i anatomi og kirurgi både på Collège Royal og i Jardin du Roi. Trods det medicinske fakultets modstand underviste Louis XIV's livkirurg Pierre Dionis fra 1673 i anatomi og kirurgi i Jardin du Roi ved dissektioner og demonstrationer »gratis og for åbne døre« [36].

Når kirurgien således i løbet af det 17. århundrede havde vundet socialt fodfæste i modsætning til medicinen [34], skyldtes det dels en række fremtrædende kirurgiske personligheder, dels kongens personlige interesse for faget. 1686 havde Louis XIV lært at sætte pris på livkirurgerne Felix' og Mareschal's indsats ved helbredelsen af en yderst plagsom analfistel, han led under; men videnskabeligt interesseret, som han var, tog han ivrigt del i opbygningen af Académie des Sciences, han sørgede for biblioteker og lokaler på Louvre til forskerne [62], ligesom han – forgæves – prøvede at bibringe sin søn Louis, dauphin'en, indsigt i nytten af naturvidenskabernes udforskning. I 1692 fik Louis XIV udstedt et edikt, der fuldstændig fik barber-frisørerne udskilt fra kirurgernes korporation. 1724 udnævner Louis XV fem demonstrateurs til at undervise kirurgerne i anatomi i det smukke amfiteater, der siden 1694 har ligget i det nuværende Rue de l'École-de-Médecine. Først 1731 lykkes det kirurgerne at skabe et kongeligt kirurgisk société académique. Dette selskab, der i opbygning og organisation 1743 opnåede autorisation som rigtigt akademi, fremkaldte indtil revolutionens begyndelse en vældig udvikling inden for kirurgien i Frankrig [51]. Endelig 1794 lykkes det med École de Santé at samle medicin- og kirurgiundervisningen under ét.



Paris 1739

Uddannet ved universitetet i København og optaget af sine praktisk anvendelige viderestudier i Holland, kastede Winsløw sig efter ankomsten til Paris hurtigt over anatomi og kirurgi. Hovedkræfterne i disse fag var den sympatiske Joseph-Guichard Du Verney (1648–1730), siden 1682 »demonstrateur et operateur« ved Jardin du Roi, fra 1676 medlem af l'Académie royale des Sciences [36] og den gridske Roland Arnaud (1651–1723), kongelig livkirurg og militær-overlæge [41]. Men Winsløw angiver, at han samtidig deltager i undervisning i kemi og botanik [41]. Da Du Verney har bolig for enden af Jardin du Roi, nær ved Winsløw's bolig, knyttes den unge dels på grund af flid og omhyggelighed og dels på grund af sin kon-

vertering til katolicismen i 1699 ret hurtigt som assistent til denne fremstående anatom og otolog.

Ved overgangen til den katolske tro bortfalder al økonomisk støtte fra Danmark. Det lykkes dog snart Winsløw at sikre sig en position i Paris. Dels støttes han økonomisk af katolske velyndere, dels bliver han 1704 licentiat med ret til at praktisere efter at have været respondens ved tre små medicinske disputationer. Den ene vakte stor interesse. Den omtaler det korn og de køkkenurter, der voksede i Paris' omegn. Afhandlingen, der blev trykt i 1703, var udarbejdet som et forsvar for den katolske kirkes strenge bud for fasten, idet Winsløw kunne påvise, at sådanne grøntsager var en for alle fastende tilstrækkeligt nærende kost. Bogen blev dermed en tak til, men tillige en støtte for hans skriftefader, biskop Bossuet's virke [52].

Winsløw's virksomhed som assistent og vikar hos Du Verney førte til, at han 1708 blev medlem af det 1666 stiftede Académie Royale des Sciences – en ære der tidligere kun var overgået én dansker: Ole Rømer i 1672. Mens Rømer blev udenlandsk medlem, udnævntes Winsløw til ordinært medlem, selv om han først 27. august 1732 naturaliseredes som fransk borger [46].

Foruden en stor lægepraksis inden for alle samfundsklasser opnåede Winsløw 1710 at blive ansat som læge ved l'Hôpital Général og ved Bicêtre. 1721 udnævnes han til professor »en chirurgie française« ved det medicinske fakultet – en vigtig stilling, da undervisningen ellers var foregået på latin. 1723 bliver han tolk i de »teutoniske« sprog (tysk, dansk og svensk) ved det kongelige bibliotek [2] og endelig 1728 kaldet som docteur-régent ved Paris' medicinske fakultet. Hans indsats og skrifter var nu blevet så kendte, at studerende og lærde fra hele Europa ønskede at lære hos ham. Schweizerfysiologen von Haller nævner fra en europæisk studierejse 1728 det fortræffelige »anatomiske grundrids«, Winsløw skabte. Von Haller anbefaler anatomer atter og atter at læse Winsløw's værker [76],

om end han noget malicieust også karakteriserer sin læremester som »lille, uanselig og overtroisk« [26]. For den danske kirurgi kom den kongelige livkirurg Simon Crügers ophold hos Winsløw til at betyde en tidlig udvikling af dansk operationskunst; Crüger havde på majestætens bud måttet forlade sit fædreland »inden 24 timer« i 1728, fordi han som kgl. kammertjener og livkirurg havde nægtet at smage på afføringen fra et af dronning Anna Sophies tre børn, der alle var døde kort efter deres fødsel. Crüger mente dog ikke at kunne udforske årsagsforholdet på *den* måde, og dronningen til venstre hånd lod derfor (iflg. Johan Bülow's uudgivne erindringer i Rigsarkivet) sin harme og vrede gå ud over kirurgen, der »ikke kunne hjælpe med til at modvirke Guds straffedom for hendes syndige giftermål«. Det kunne have sine vanskeligheder at være læge også dengang!

1729 kom det på tale, at Winsløw skulle overtage Du Verney's stilling som démonstrateur et opérateur ved Jardin du Roi, men hans egen dygtige elev François-Joseph Hunauld (1701-1742) opnåede stillingen under titel af professor i anatomi og kirurgi. Winsløw var som Du Verney's vikar egentlig selvskreven, men Hunauld's fremragende videnskabelige og pædagogiske evner synes helt at berettigede valget [40]. Dertil kom, at Winsløw med sin store beskedenhed og ærlighed fandt det helt naturligt [52] – medvirkende har det måske også været, at han først 1732 opnåede at blive naturaliseret som fransk borger. Men 74 år gammel opnåede han alligevel professoratet ved Jardin du Roi. Hunauld dør uventet i december 1742, og 1. januar 1743 udnævnes Winsløw til at beklæde denne højagtede lærestol – et hverv han bestrider indtil 1758, hvor han på grund af tiltagende tunghørhed må tage sin afsked.

Inden da havde han tillige oplevet højdepunktet i sit lange liv: indvielsen den 18. februar 1745 af det medicinske fakultets nyopførte anatomiske amfiteater i Rue de la Bûcherie.

Indtil da havde han undervist hjemme eller i et lille uegnet lokale [26] i Den kongelige Have [35]. Det var så ringe, at en af forgængerne Pierre Dionis flyttede sine demonstrationer over i kirurgernes i 1694 oprettede amfiteater i Rue de l'École-de-Médecine [75]. Winsløw, derimod, klarer sig i det små og støtter som altid det medicinske fakultet i forholdet til kirurgerne. I det nye amfiteater giver han ved sin faglig-praktiske dygtighed fakultetet øgede muligheder for atter at videreudvikle medicinerstandens konkurrenceevne over for de fremstormende kirurger.

DET RELIGIØSE TROSSKIFTE

En af grundene til at Winsløw falder så godt til i Paris er hans overgang 1699 til den katolske tro. Modsat sin grandonkel Steno accepterer Winsløw stilfærdigt og snusfornuftigt, at den barnetro, hans far så omhyggeligt har udlagt for ham og sluttelig ved afrejsen fra Danmark bedt ham vogte mod fremmede religioner [23], ikke kan stå mål med de sandheder, den hellige romerske kirke kan byde på. Han drages dermed ind i den kirkekamp, der raser i Frankrig under Louis XIV. Jesuitters og jansenisters voldsomme diskussioner om betydningen af menneskets frie vilje og Guds uendelige nåde afgøres af kongen til fordel for jesuitterne; han støttes her af sin hofpræst, biskoppen af Meaux, Jacques-Bénigne Bossuet (1627–1704), der både i tale og gerning forsvarede det enevældige kongedømme af Guds nåde [55]. Bossuet, der var en ivrig talsmand for kirkens enhed og traditioner, kom selv i modsætning til paven, men tiden krævede en stærk fransk kirke. 1670 blev Bossuet lærer for dauphin'en Louis (1661–1711) – den »Monseigneur«, Saint-Simon i sine memoirer karakteriserede som »doven, fantasiløs, smagløs, uskikket i bund og grund til at skaffe sig indsigt eller kundskab i noget som helst« [58].



François-Joseph Hunauld
(1701–1742).

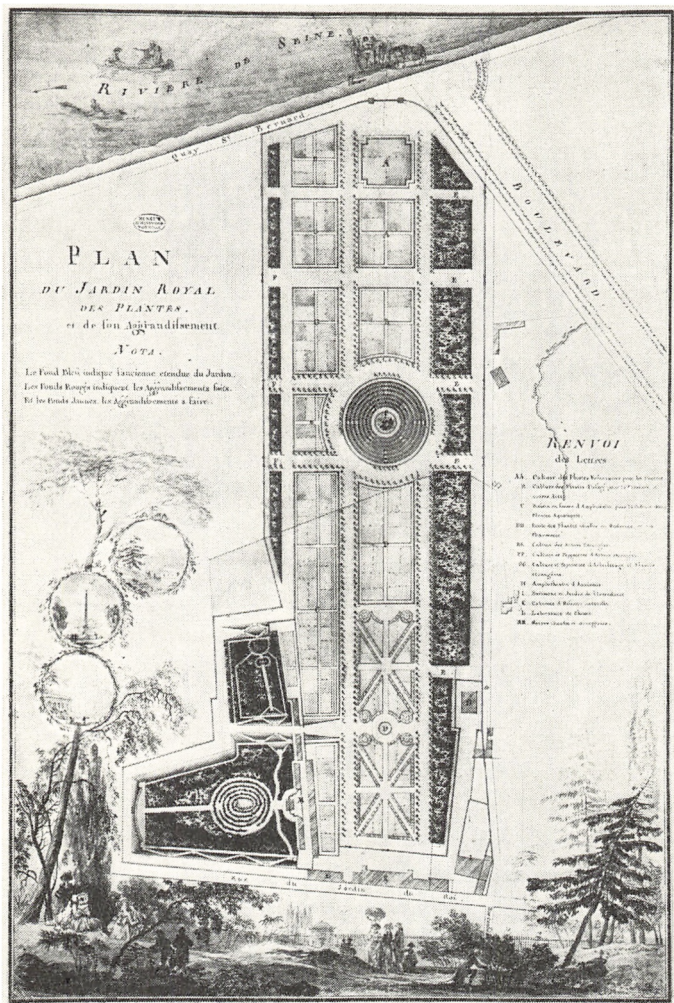
Til dennes undervisning forfattede Bossuet blandt andet den 1678 udgivne »Traité de la Connaissance de Dieu et de Soi-Même«. Den giver et klart overblik over naturvidenskabernes stade på den tid, men var ganske spildt på den sløve og lidet begavede dauphin. Bossuet omtaler inden for det medicinske

område Steno's opfattelse af musklernes funktion og af hjertet som en ren muskel; han gennemgår kredsløbet ud fra Harvey's og Pecquet's fund og kirtlernes funktion efter Steno. Bossuet synes ved udarbejdelsen at have haft god støtte af lægerne Denis Dodart og Du Verney. Nervesystemet beskrives klart efter Willis, og han nævner endog de betingede refleksers tilstedeværelse 200 år før Pavlov [3]. Bogen bliver på en måde det første værk på fransk om medicinens stade.

Men Winsløw fik en meget stærk tilknytning til Bossuet, der tidligere også havde påvirket Steno. Under sin første tid i Paris får den 30-årige Winsløw en bog om den katolske kirkes doktriner i hænde, og med den ham særegne lyst til at disputere overbevises han under ivrige diskussioner med sin landsmand i Paris Ole Worm jr., et barnebarn af den berømte læge og arkæolog, mere og mere om den papistiske tros overlegenhed. Worm skulle under samtalerne påtage sig forsvaret for den protestantiske tro, mens Winsløw skulle forsvare den katolske; han mente derved at finde argumenter til overbevisning af katolske disputerelystne. Men studiet af Bossuet's skrifter foruden ophold hos og samtaler med denne magtfulde personlighed får i oktober 1699 Winsløw til at overgå til den katolske tro. I flere breve søger han uden held at overbevise sin gamle far om rigtigheden af sit skridt, men følgen bliver kun, at familiebåndene opløses, og at alle forbindelser med Danmark ophører [41].

Bossuet, der ved konverteringen af faderlig kærlighed havde givet Winsløw sit navn Bénigne, sørgede de følgende år for, at den unge læge ikke led nød, og støttede ham til opnåelse af fransk lægeeksamen, så han kunne praktisere. Til gengæld støttede Winsløw, der nu kaldte sig Jacques-Bénigne Winslow, den katolske kirke, hvor det var ham muligt.

Han måtte i sine første år i Paris efter trosskiftet leve yderst sparsommeligt, men hans flid og beskedenhed skaffede ham



*Jardin Royal des Plantes, i begyndelsen af
det 18. århundrede.*

tålelige livsvilkår. Og selv da livet senere bød ham bedre kår, forblev han lige nøjsom, tjenstvillig og flittig.

ANATOMILÆREBOGEN

I 1732 udkom i Paris den bog, der skulle befæste Winsløw's ry over hele Europa: EXPOSITION ANATOMIQUE DE LA STRUCTURE DU CORPS HUMAIN. Den blev udsendt i kvartformat hos Guillaume Desprez & Jean Desessartz – den første forfatterens gode ven og nabo, i øvrigt en kendt jansenist [41]. Hele 29 udgaver skulle den opnå fra 1732 til 1775. Den blev trykt både i kvart- og oktavformat – i et, to eller fire bind, enkelte gange i seks bind. Amsterdams, Londons, Berlins, Basels og flere italienske byers forlæggere kappedes om at udgive bogen [13].

Kun én gang før – og aldrig siden – opnåede en dansk videnskabsmands lærebog en næsten lige så stor udbredelse; det var »Institutiones anatomicæ« (Wittenberg 1611, 8vo) af Caspar Bartholin sen. (1585–1624); den nåede indtil 1686 op på 26 udgaver – men medvirkende hertil var sønnen Thomas' rettede udgaver 30 år efter dens første publikation [65].

Winsløw's bog blev allerede året efter udgivelsen i Paris oversat til engelsk og tysk. Knap 20 år senere kom den på latin, og inden da var forskellige italienske oversættelser dukket op.

Det var ikke på grund af sit billedmateriale – der var kun fire, ikke alt for gode kobberstik bag i bogen [20] – men ved sin grundige og systematiske gennemgang af anatomen fra det simple til det mere komplicerede, at bogen blev en succes, da Winsløw intet tog for givet. Ved sine næsten pedantiske undersøgelser gennem henvend 30 år havde det været ham muligt at opbygge en klar forståelse af de enkelte organers placering i den levende organisme; utrætteligt søger han at efterprøve, hvorledes musklerne virker indbyrdes og på knog-

NOMS ET DEMEURES
DE MESSIEURS
DE L'ACADEMIE ROYALE
DES SCIENCES.

HONORAIRES.

- M Onſieur l'Abbé BIGNON, Conſeiller d'Eſtat ordinaire, Bibliothecaire du Roy, à la Bibliothèque du Roy.
- M. Le Mareſchal Duc D'ESTRÉES, Vice-Amiral de France & Grand d'Eſpagne, rue Saint Guillaume, Fauxbourg Saint Germain.
- M. Le Cardinal DE POLIGNAC, Grand-Maître de l'Ordre Hoſpitalier du S.^t Eſprit, à Rome.
- M. PAJOT D'ONS-EN-BRAY, Intendant general des Poſtes & Relais de France, rue des Bourdonnois.
- M. Le Marquis DE TORCY, rue de Bourbon, Fauxbourg Saint Germain.
- M. Le Cardinal DE FLEURY, Miniſtre d'Eſtat & Grand Aumônier de la Reine, cy-devant Precepteur du Roy, en Cour.
- M. DE VALINCOURT, Secrétaire de la Marine, à l'Hoſtel de Toulouſe.
- M. Le Comte DE MAUBEPAS, Secrétaire d'Eſtat, rue de Grenelle, Fauxbourg Saint Germain.

M.

Pour la Méchanique.

- M. DE REAUMUR, rue Saint Thomas du Louvre.
- M. NICOLE, Cloiſtre S.^t Germain l'Auxerrois.
- M. CHEVALIER, Maître de Mathématique du Roy, & des Pages de la petite Ecurie, au Palais Royal.

Pour l'Anatomie.

- M. WINSLOW, Medecin de la Faculté de Paris, Interprete de la Langue Teutonique à la Bibliothèque du Roy, Cloiſtre Saint Benoift.
- M. PETIT, Chirurgien Juré à Paris, & Démonſtrateur Royal, rue Saint Benoift, Fauxbourg Saint Germain.
- M. PETIT, Docteur en Médecine, rue Saint Victor.

Pour la Chymie.

- M. LEMERY, Medecin de la Faculté de Paris, & Medecin ordinaire du Roy, au dernier Pavillon du College des quatre Nations.
- M. GEOFFROY, Medecin de la Faculté de Paris, Lecteur au College Royal, Profefſeur de Chymie au Jardin du Roy, & de la Société Royale de Londres, rue des Singes.
- M. J. GEOFFROY, de la Société Royale de Londres, Maître Apothicaire à Paris, rue Bourtibourg.

Almanach Royal. 1728.

lerne, hvordan mavesæk, lever og tarm er placeret i den levende organisme, og hvilken indflydelse det har på deres funktion. Derved bliver Winsløw skaberen ikke blot af en funktionel, men tillige af en topografisk legemsbeskrivelse, der skulle gøre ham kendt og agtet over hele Europa [76]. Han er den første, der ud fra sine dissektioner ser funktionelt på menneskelegemet – og ikke blot som andre anatomer beskriver de postmortelt forandrede organer og deres da ufysiologiske lejring. Dette er så meget mere imponerende, som kirurgi på levende gav ham den største angst. Selv en åreladning påtog han sig kun yderst ugerne – hellere ville han expectere og nøjes med lidt mannaſaft til patienterne [52].

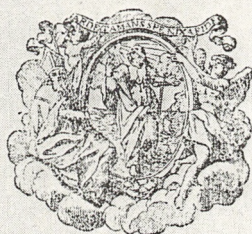
Den første franske udgave af EXPOSITION er på 740 tættrykte sider i kvartformat med dobbeltspaltet tekst på hver side. Den blev en sådan succes, at den endnu samme år udkom både i Paris og Amsterdam i en mere praktisk octavudgave på 4 bind. Den er dediceret til Kongens Livlæge Jan Adriaan Helvetius (1685–1755), der ifølge fortalen havde deltaget i det første anatomikursus, Winsløw holdt i Paris.

Som motto over sin bog sætter Winsløw sin grandonkel Steno's: »Pulchra quæ videntur, pulchriora quæ sciuntur, longè pulcherrima quæ ignorantur«, fremsat ved en anatomisk indledningsforelæsning i Københavns anatomiteater 1671 [60]. Og med rette, thi de krav til eksakt videnskabelig metodik, som Steno 1665 havde fremsat ved sine dissektioner af hjernen i Thévenot's hjem i Paris [61], videreudviklede Winsløw i det første halvsekel af det 18. århundrede ved omhyggelige og redelige anatomiske studier i Jardin du Roi og ved pertentlige redegørelser i memoirerne for l'Académie Royale des Sciences [40]. Ligesom Steno lægger Winsløw vægt på grundige undersøgelser. Overnaturlige kræfters indvirkning må holdes fra studiet af de naturvidenskabelige fænomener, og det er vigtigt at sammenligne organerne ikke blot fra forskellige mennesker, men også fra fostre og fra højere og lavere dyrearter. Winsløw aftrykker derfor også med »oprigtig taknemmelighed« hele Steno's Discours om hjernens anatomi side 641–59 i lærebogens afsnit om hovedet. Men hverken her eller i et par tidligere optryk (Leiden 1671, Le Clerc & Manget 1685) er Steno's illustrationer og Descartes-citaterne med [61].

Inden selve hovedteksten anfører Winsløw i sit forord, at han havde tænkt sig bogen som fornyet udgave af Vesal's Fabrica; som et 7. afsnit har han derfor »ret naturligt« indføjet en oversigt over de anatomiske navne, karrenes og nervernes antal og fordeling samt over de forskellige vævs og organers opbygning.

EXPOSITION
ANATOMIQUE
DE
LA STRUCTURE
DU
CORPS HUMAIN,

Par JACQUES-BENIGNE WINSLOW, de l'Académie Royale des Sciences, Docteur Régent de la Faculté de Médecine en l'Université de Paris, ancien Professeur en Anatomie & en Chirurgie dans la même Faculté, Interprète du Roy en Langue Teutonique, & de la Société Royale de Berlin.



A PARIS,

Chez { GUILLAUME DESPREZ, Imprimeur & Libraire
ordinaire du Roi,
ET
JEAN DESESSARTZ, Libraire, rue Saint Jacques,
à S. Prosper, & aux trois Vertus.

M. DCCXXXII.

AVEC APPROBATIONS ET PRIVILEGE DU ROI.

Titelblad til Winslow's anatomilærebog, Paris 1732. 4^{to}.

For at lette studiet af menneskelegemet vil han også gå fra de letteste til de mere komplicerede ting – beskrive først skelettet, så de friske knogler, dernæst musklerne og deres relation til knoglerne og bagefter muskeltilhæftningerne på knoglerne og sidst kar og nerver i forhold til alle ydre og indre dele.

Bogen bliver derved opdelt i afsnit om knoglerne – de tørre, senere de friske – musklerne, med grundig nyvurdering af deres samspil, arterierne, venerne og nerverne. Herefter indskydes den oven for omtalte oversigt, der er en pædagogisk nyhed, hvorefter der kommer afsnit om abdomen, thorax og hovedet.

I forordet nævner Winsløw, at elever egentlig tvang ham til at udgive de forelæsninger, han havde holdt ved kurser både i sit eget hjem, i *École de Médecine* og *Jardin du Roi* i de tolv år, hvor hans foresatte Du Verney på grund af sygdom var forhindret. 1722 havde Winsløw forfattet en »Anatomie Fondamentale«, men efter at den var kommet eksaminatorerne i hænde, trak han den tilbage – og resultatet blev i stedet den 1732 udgivne *Exposition*. Dertil kom, at en påtænkt latinsk udgave, hvor han ved et særligt noteapparat ville yde retfærdighed over for alle de rette opdagere inden for anatomien, for »at vise, at vi så ofte nævnes, når vi tror, at vi har fundet noget nyt« – et typisk udslag af hans ærlighed og retsind – måtte han opgive.

Selve tekstens ordvalg er letflydende, veldisponeret – og han gør omhyggeligt brug af de mange grundlæggende studier, han i de foregående år havde forelagt i *Académie des Sciences* og publiceret i dets *Mémoires*. Som hans engelske oversætter George Douglas 1733 skriver: »Den eleganteste forfatter om anatomi siden Celsus var Vesal, der stræbte efter at efterligne Cicero's skrivemåde; men skulle Cicero forfatte en lærebog i anatomi i vor tid, ville han efterligne Celsus eller Winsløw, ikke Vesal«.

Da der senere vil blive gjort rede for Winsløw's forarbejder til afsnittene om musklerne, nervesystemet og organernes topografi, skal her kun kort nævnes de anatomiske områder, hvortil Winsløw's navn fortsat er knyttet.

Side 462 omtaler han de sympatiske ganglier, som han kal-

der små hjerner, der uafhængigt af hjerne og rygmarv styrer den »viscerale sympati«, noget man tidligere havde tilskrevet hjertet eller cerebellum [31]. Side 538 beskriver Winsløw processus uncinatus pancreatis, som han kalder »den lille pancreas«, fordi den har en egen forgrenet udførselsgang, der først når den store gang lige ved duodenum. Side 543–44 omtales foramen epiploicum, som han dog allerede havde omtalt i 1715 i Mémoires de l'Académie (pg. 234–35). Han beskriver, at man må anvende et med uld eller linned omviklet rør af passende størrelse, så man kan puste luft gennem foramen til peritonealsækken, som han sammenligner med en affladet pengepung eller et åbent tornyster. Den lidt nidske von Haller anfører imidlertid, at det var Du Verney, der var den oprindelige opdager [76]; men mon ikke den hæderlige Winsløw's ord står mere til troende i dette tilfælde. Von Haller forblev ikke helt loyal over for sin pariserlærer [26, 77].

Men spredt i teksten findes også rent praktiske råd for klinikerens: vil man have føden til at passere mavesækken hurtigt, skal man lægge sig på højre side; vil man have den til at blive længere tid, skal patienten placeres på venstre side (pg. 508). Det modsatte forhold gør sig gældende ved colonlavementer.

Skulle man anke over noget, så er det Winsløw's trang til at skabe nye anatomiske betegnelser. Musklerne skal ikke blot kaldes flexorer og extensorer i relation til udspings- eller insertionsstedet, men have navn efter muskelbugens form og topografiske placering. Den lange albuestrækker skal kaldes anconæus (pg. 192), den særlige skulderløfter angularis (pg. 182). Hans tankegang er imidlertid, at de fleste muskler har flere funktioner end blot flexion, extension eller adduction. Det skabte en vis irritation, ligesom hans fra Steno [60] overtagne forslag om at undgå »impertinente navne«. *Nates* og *testes* som betegnelser for dele af menneskets fornemste organ hjernen ville Winsløw hellere kalde *tubercules quadrijumeaux*

anterieurs & posterieurs (pg. 621). Forslagene fik succes i næsten alle lande – undtagen Frankrig!

Men en vis kritik må ramme de kun fire illustrationer, der i henved 20 år går igen i de forskellige udgaver. I sin fortale siger Winsløw, at det havde været hans tanke at lave et atlas med 80 plancher i folioformat – men det blev ved tanken, og i stedet lod han den franske akademikobberstikker Philippe Simonneau fils eftergravere fire af tavlerne (XXV, XVIII, XLI og XLII) i Lancisi's udgave af Eustachius' *Anatomi* [24]. Winsløw nævner, at han har ladet kopiere efter originalbillederne til Rom-udgaven (Giovanni Maria Lancisi: »*Tabulae anatomicae Bart. Eustachii...*« *Romae* 1714, fol.), og at han ved kvadrering af billedfladen har sikret de helt rigtige dimensioner og placeringer af kar, nerver og muskler.

De to første plancher forestiller et menneske forfra uden hud og centralnervesystemet, mens planche tre forestiller kraniets og halsens muskler, den fjerde strubens muskulatur.

Billederne er ledsaget af forklarende tekst fra Lancisi med tilføjelser af Winsløw selv. Mens Simonneau fils [71] skabte nogle gode gengivelser fra Eustachius til *Expositionsudgaverne* af 1732, 1775 og 1776, så er resultaterne af nye gravører til de øvrige udgaver ikke altid blevet lige vellykkede. Mens man ikke finder signatur på den engelske 1733-udgave, hvor tilmed planchen med centralnervesystemet er spejlvendt uden tilsvarende rettelse af teksten, så har Wouter Jongman [71] stukket til den hollandske 1732, Georg Busch [71] til den tyske 1733 og Giovanni Cattini til 1747-udgaven fra Venedig. Den sidste har ydermere fem gengivelser ved Cattini fra James Drake's *Anthropologia* (London 1707). Og bedre bliver det ikke efter 1750'erne, hvor antallet af plancher øges med 4 stregtegninger af muskel-, kar- og nerveforløbet suppleret med noter fra anatomen Bernhard Albinus: »*Tabulae sceleti et musculorum*« (Leiden 1747).

Racine une ouverture assez large pour y passer le bout d'un doigt.

360. Pour voir l'orifice Epiploïque, on n'a qu'à soulever un peu le grand Lobe du Foye & chercher la Racine du Lobule : l'ayant trouvé on y mettra un gros Tuyau proportionné, qu'on entourera d'un peu de coton, de laine ou d'étoupe fine pour empêcher que l'air n'en sorte. Ensuite on y soufflera peu à peu, & on verra le vent soulever les parois du grand Epiploon, & le faire paroître comme une grosse vessie inégalement divisée en plusieurs Lobes ou Bosses par les Bandes Adipeuses, qui alors paroissent comme autant de Brides entre ces Bosses.

Beskrivelsen af foramen Winslowii.

Johann Holzhalf [71] fra Zürich har forsøgt sig i Amsterdam-udgaven fra 1752 og den fra Basel 1754, mens Jacques Chovin [71] fra Lausanne har prøvet at gøre sit bedste i den latinske fra Frankfurt 1753.

Endelig er billedmaterialet i Pariser-udgaven 1776 ændret med henblik på von Haller's voksende betydning. I det eksemplar, som Winsløw's datter Madame de la Sourdière 1777 ifølge proveniensen har skænket til nevøen, den kendte københav-

ske kirurg Frederik Christian Winsløw (1752–1811), er de to første plancher erstattet med to andre fra von Haller's »Icones« [21]. De forestiller karsystemet set henholdsvis fra for- og bagsiden af legemet. De er tegnet af J. P. Kaltenhofer [17] i Göttingen 1750–52 efter naturen og stukket af G. v. d. Spyk [17] i Leiden 1754 og af J. C. Fritsch [17] i Leipzig (uden årstal).

Det kan synes mærkeligt at trække alle disse kobberstikkere frem af glemselen, men det giver et indtryk af de vanskeligheder, Winsløw har haft for at sikre bare nogle få korrekte illustrationer; hans kvadratiske inddelingssystem har nærmest gjort det vanskeligere for illustratorerne klart at udtrykke den ellers omhyggelige teksts detaljer. Dertil kommer, at de færreste af dem er tegnede efter naturen, således som dem, von Haller strengt – og billigt – satte i arbejde [17]. Det var Winsløw's pædagogisk forbilledlige opsætning af en systematisk håndbog i topografisk anatomi, der skabte dens succes i Europa gennem de første to tredjedele af det 18. århundrede; hans tekst havde virkelig fornyet Vesal's da 200 år gamle pionerarbejde.

STUDIER OVER MUSKELFUNKTION OG NERVESYSTEM

Det er ovenfor nævnet, at Winsløw i en lang række arbejder i Académie des Sciences' mémoires havde redegjort for sine systematiske praktisk-funktionelle studier inden for anatomen, inden han udgav sin »Exposition Anatomique« 1732.

Det drejer sig om i alt 13 artikler fra 1711–30 omhandlende studier over hjertets muskulære opbygning, fosterkredsløbet, de tværstribede musklers og knæmeniskernes funktioner og 1722 den første kendte antropologiske undersøgelse af en grønlanders kranium [4]. Efter lærebogens fremkomst kom

der afhandlinger om behandling af torticollis (1735), musculus digastricus' funktion (1742), skadeligheden af høje hæle (1740), af for snævre korsetter (1744) – og endelig en lang række studier over misfostres udvikling (1734, 1740, 1742 og 1743). Endelig publicerede han 1740 en afhandling om dødstegnene – et arbejde der oversattes til alle europæiske sprog – endog svensk, og som hans eneste også til dansk [13], samt nogle mindre teser [40].

Det karakteristiske for Winsløw's arbejder er hans stadige fremhæven af den praktiske nytte, hans undersøgelser kan have for diagnostik og behandling. Forstår man musklernes forløb og funktion, fejldiagnosticerer man for eksempel ikke et brud på lårbenshalsen. Hvis patientens bækken ikke placeres korrekt, kan han i liggende stilling tilsyneladende godt have lige lange ben, omend han halter ved gang (1722).

Winsløw korrigerer imidlertid også tidligere tiders forståelse af musklernes virke; mens italieneren Borelli omkring 1680 havde undersøgt de statiske forhold ved enkelte musklers kontraktion, så påviser Winsløw, at muskler, der kaldes bøgere, strækkere eller drejemuskler, oftest ikke kun har den funktion. Musklerne arbejder ikke alene, men flere sammen, og han peger på, at strækkemusklernes som antagonister modererer de synergistiske bøjemuskler. Modsat virker bøjerne som antagonister ved strækkebevægelser. Derfor bør adskillige muskelnavne hellere referere til muskelformen – overarmens bøjemuskel fungerer ikke blot som albuebøjer, men tillige som underarmens kraftigste supinator; det kan få betydning ved forbindelse af en brækket underarm (1720).

To større arbejder (1719 og 1726) handler om de forskellige skuldermusklers funktion og viser, hvorledes man under normale fysiologiske forhold ikke har at gøre med kontraktion af en enkelt isoleret muskel, men altid med flere; ikke blot de, der er placeret i nærheden af skulderleddet, kontraheres ved

en given bevægelse, ligesom antagonisterne medvirker til at regulere den. Fjernere beliggende muskler kontraherer sig også for at fikserer de knogler, hvorpå musklerne hæfter sig. Dette får betydning ikke blot for skulder-armfunktionen, men har interesse på et andet område: samspillet mellem ribbensmuskler og mellemgulv under respirationen (1738). Han omtaler i øvrigt her et af Fabricius ab Aquapendente beskrevet tilfælde af spondylitis ankylopoëtica – det første i historien [11].

Winsløw's muskelundersøgelser omhandler også øjenmusklernes virke for at sikre normalt syn og den tobugede underkæbemuskels funktion hos mennesket: Munden kan kun åbnes, når hagen trækkes nedad (1742).

I 1739 publicerer Winsløw et arbejde om hænder og fødders naturlige disposition til at kunne udføre spejlvendte bevægelser på samme tid og vanskeligheden ved at udføre modsatte rettede bevægelser af for eksempel arm og ben på samme kropside. Han nævner (1739), at den franske læge François du Petit (1664–1741) [7], allerede 1710 havde foretaget forsøg med hunde efter hos fem hjernekvæstede patienter at have iagttaget krydsningsstedet for nerverne fra hjernen til ekstremiteterne [74, 76]. Ved makroskopiske og mikroskopiske undersøgelser påviser Winsløw de krydsede og ukrydsede pyramideforstrengbaners forløb i den forlængede rygmarvs pyramisområde (1739). Først 150 år senere blev dette verificeret i Paul Flechsig's »Die Leitungsbahnen im Gehirn und Rückenmark« (Leipzig 1876). Winsløw's forsøg er ganske enkle, men elegante; han lader forsøgspatienterne rotere og circumducere underarmene eller fødderne spejlvendt i forhold til hinanden og konstaterer, at det kan gøres under skrå eller kombinerede bevægelser, men ikke ved parallelle. Han finder derefter ved dissektion forløbet af krydsede og ukrydsede nervetråde til de enkelte underarmsnerver – og deres betydning for underarmsmusklernes synergistiske funktion. Det er ved



Forslag til bandage ved torticollis.

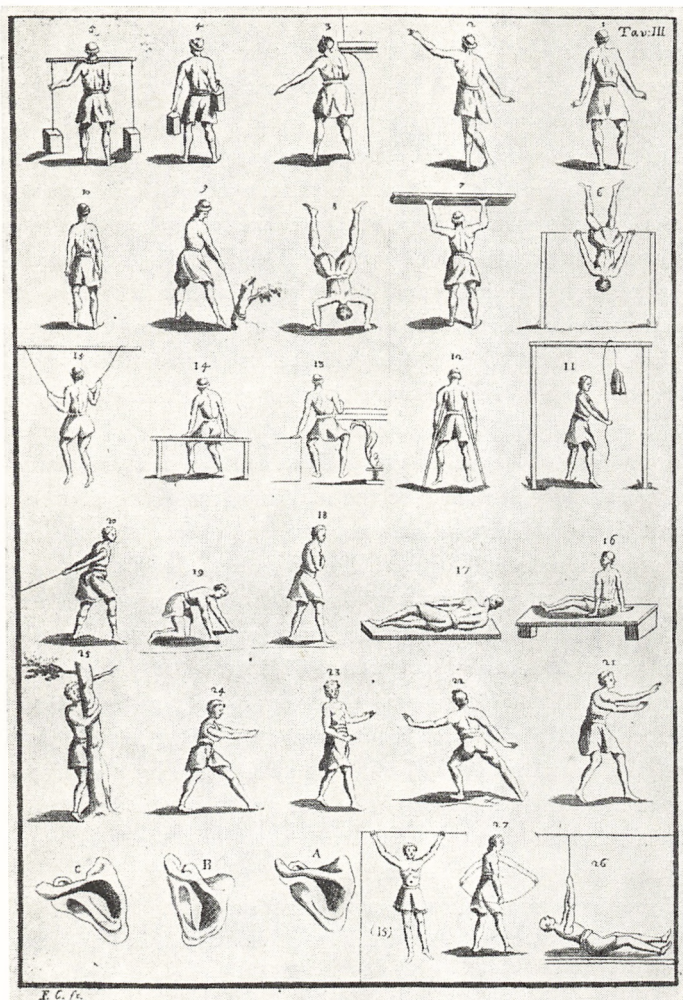
sådanne videre forsøg – han er på det tidspunkt 70 år – han håber »at løse den gordiske knude«, nervernes komplicerede arrangement danner.

Hans arbejder inden for muskelfysiologien har også givet andre oplysninger om nervesystemet. Det lykkedes Winsløw at klargøre de sympatiske nerveganglier som centre for spillet mellem legemets forskellige organer. Galen havde allerede delvis beskrevet dem i det 2. århundrede som et styrkende system for de tynde nervetråde til viscera. Men Winsløw anvender ordet »sympatisk« i betydningen et system for »visceral harmoni« uafhængig af hjerne og rygmarv, noget Harvey havde tillagt hjertet, og som den engelske læge Thomas Willis et halvt hundrede år tidligere havde placeret svarende til lille-hjernen [31]. Winsløw anser de sympatiske ganglier som »små hjerner« eller nervecentre, der fungerer uden afhængighed af centralnervesystemet; der skulle gå to hundrede år, før en anden franskmand, René Leriche, 1939 i sin »La chirurgie de la douleur« klarlagde sagen.

STUDIER OVER LEDDENES FUNKTION

Interessen for musklernes samspil førte helt naturligt Winsløw ind på studiet af leddenes bevægelser. Han opmuntredes gentagne gange dertil af den lærde oratorianer, abbed Jean-Paul Bignon [41]. I flere af sine artikler angiver Winsløw, at Bignon har foreslået ham, at skulderleddets og underkæbens bevægelser må undersøges nøjere, og det samme gælder knæleddets og rygsøjlels funktion.

1719 publicerer Winsløw den stadig gældende redegørelse for betydningen af de halvmåneformede knæleds-menisker. Han forklarer, hvorfor de er konkave opadtil og flade ned mod skinnebenene. Han sammenligner rotationen i det bøjede knæ med bevægeligheden i et kikkertstativ, hvor kikkertøret kan



Oversigt over skuldermuskulernes mangeartede funktioner.

drejes af et mellemstykke med både hængsel- og tapbevægelser på et fast stativ – og at det er formet langt elegantere fra naturens hånd, end hvad man kan fremstille kunstigt (1719).

Winsløw gør omhyggeligt rede også for forskellighederne i skinnebenets øvre ledflader og betydningen af de udvendige ledbånds placering bag midten af lårbenenes condyler. Som den imponerende eksperimentator han er, konstaterer han tillige, at de indre ledbånd tillader ikke blot glidning fremadbagud af ledskiverne, men også til siderne for at tilpasse sig den varierende krumning af knæcondylerne. Meniskerne synes derved skabt til sikring af to eventuelt tre former for bevægelse: som hængselmekanisme ved bøjning og strækning af knæene, og som tapled ved rotation af det bøjede knæ. Ydermere kan de medvirke som en tredje form ved den særlige indadrotation af lårbenet, der sker ved maksimal strækning af knæet. Som Winsløw slutter: Naturens skaber har formet knæmeniskerne mere enkelt og beundringsværdigt, end de dygtigste matematikere og de omhyggeligste anatomer kunne gøre det!

Når man ved, hvor svært det er at foretage forsøg postmortelt med led-muskelpreparater, så imponeres man endnu mere af Winsløw's undersøgelser (1730) af rygsøjlels bevægelser [64]. Uden hjælp af røntgenfotoografering lykkes det ham at give en udtømmende forklaring af ikke blot hvirvelskivers, men også af de intervertebrale leds funktion ved bevægelser både i frontal- og sagittalplanet og tillige ved torsion. For en gangs skyld praler den ellers så beskedne Winsløw af resultatet af sine undersøgelser; som han skriver: end ikke Galen, Vesal eller Riolan har kunnet klare dette problem, han er den første. Der skulle gå mere end 200 år før funktionelle røntgenundersøgelser kunne belyse samspillet mellem hvirvelskiver og apofysære led endeligt [59].

Winsløw's interesse for leddenes og musklernes funktion bragte ham også ind på faren ved stramme hals- og strømpe-

bånd (1740), følgerne af for høje damehæle og – som det senere skal blive berørt – faren ved datidens monstrøse korsetmoder. De høje hæle får kvinderne til at vralte som ænder, samtidig med at det medfører flexionskontrakturer af fodleddene – mens de stramme bind om hals og lægge kan føre til »scorbutisk-putride tilstande« med infektioner.

Hans interesse for knoglebygning fører ham til også at publicere den først kendte anthropologiske beskrivelse af et grøn­lænderkranium [50]. Han viser her sin vante omhyggelighed. Mens hollænderen Pieter Paaw i sin kommentar til Hippokrates – »Succenturiatus anatomicus...« (Leiden 1616) beskriver tyrkeres, grøn­lænderes og abessinieres hoveder som runde og flade, så observerer Winsløw, at det kranium, en læge har bragt ham fra Hundøen ved Disko (Vestgrønland), er langt og smalt med affladet og vigende pande, vinklet isse og frem­springende nakke (1722). Winsløw undrer sig over over- og underkæbers asymmetriske tandplacering, men da grøn­lænderne iflg. kraniets giver spiser store bidder, der bliver afskåret med kniv lige foran læberne, bliver »undersøgelser af tygge­funktionen næppe lette eller delikate«.

DE FORSKELLIGE ORGANERS LEJRING OG FUNKTION

I et par afhandlinger fra sin tidligste tid i Paris havde Winsløw dels givet en smuk beskrivelse af dissektion af hjertet (1711) og dels af forskellige indre organers form og indbyrdes lejring hos den levende (1715).

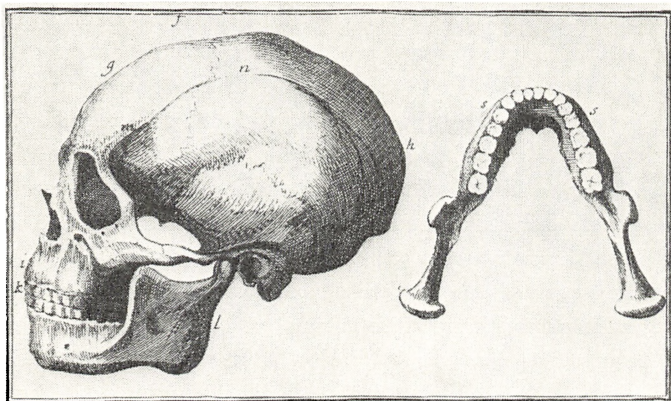
En forsigtig dissektion af hjertet viser, at det består af tre muskler; højre og venstre halvdel kan skilles fra hinanden, når det yderste lag af muskeltråde er fjernet. Han kan også som noget nyt påvise samtlige hjerteklapper in situ ved opskæring langs karrene.

Da han skal beskrive lejringen af organerne, indleder han med at sige, at han vil følge ideerne fra Steno's forelæsninger hos Thévenot [61] og i dennes illustre Académie: ikke at tage de gamle dissektionsmetoder for ukrænkelige love. Af hensyn til kirurgernes punkturer af thorax ved empyemer giver han en nyvurdering af brysthulrummenes forskellige størrelse på grund af mediastinums skæve placering; højre hulrum er større end venstre. Hjertet ligger ikke med sin længdeakse lodret, men næsten vandret, idet det hviler på mellemgulvet. Han beskriver endog, hvorledes den venstresidige »diafragmatiske nerve« kan udsættes for hjertespidstøddene, hvorved patienten kan få palpitationer og smerter i venstre brystvorte.

Efter omhyggeligt at have beskrevet højre og venstre hoved-bronchus' forskellige forløb er det, at han ved nærmere undersøgelse af epiploon opdager det foramen, der findes mellem den store og den lille peritonealsæk (1715). Gennem dette hul formoder han, at der kan ske afløb fra leverens bagside, når man ligger på ryggen eller på højre side. Og han slutter: Sliddet ved undersøgelser, der lærer os sandheden, kræver helt et menneske, der kun vil arbejde for det. Ordene var identiske med grandonklen Steno's slutord ved hjernedissektionen i Paris 1665 [61].

1711 publicerer Winsløw et arbejde om kirtelsekretionen, hvor han teoretiserer sig til, at sekreterne udskilles i kirtelgange, der dannes på en vinklet overgang mellem arterier og vener. Kirtlerne vil udskille samme væske fra blodet, som de oprindeligt har gjort i fosterlivet – derved fremkommer de enkelte kirtlers specificitet (1711). Winsløw mestrer ikke mikroskopien på den tid og er altid mere sikker i den makroskopiske anatomi.

Et andet område, hvor han også kommer skævt ind på problemet, er hans genopdagelse af den klap, Eustachius 150 år tidligere havde konstateret ved vena cava inferior's indmun-



Grønlanderkranie undersøgt af Winsløw.

ding (1717). Han søger at forklare dens betydning for fosterkredsløbet, men må 8 år senere erkende, at han havde taget fejl (1725). Det er i det hele taget et af de karakteristiske træk i hans personlighed, som franskmændene berømmer; således omtaler han 1722, at hvad han to år tidligere havde opfattet som noget nyt vedrørende mellemhåndens muskler (1720); det var beskrevet godt 100 år tidligere af en anden fransk læge Nicolas Habcot [40]. Andre eksempler fra lærebogen og fra pyramidebaneundersøgelserne af Petit er tidligere nævnt – og der er adskillige til, hvilket får De Fouchy til i sin mindetale over Winsløw at sige: »Cette généreuse franchise étoit (une preuve) sans réplique de sa candeur & de son exacte probité« [40].

Skønt angst for udøvelsen af kirurgiske indgreb må Winsløw 1728 tage stilling til cystotomiproblemet, som på den tid medfører intense engelsk-franske diskussioner [29]. Englænderne Middleton og Macgill har beskæftiget sig med problemet, og denne sidste citerer et brev fra Winsløw, hvorefter kirurgen John Douglas anmoder om oplysninger vedrørende

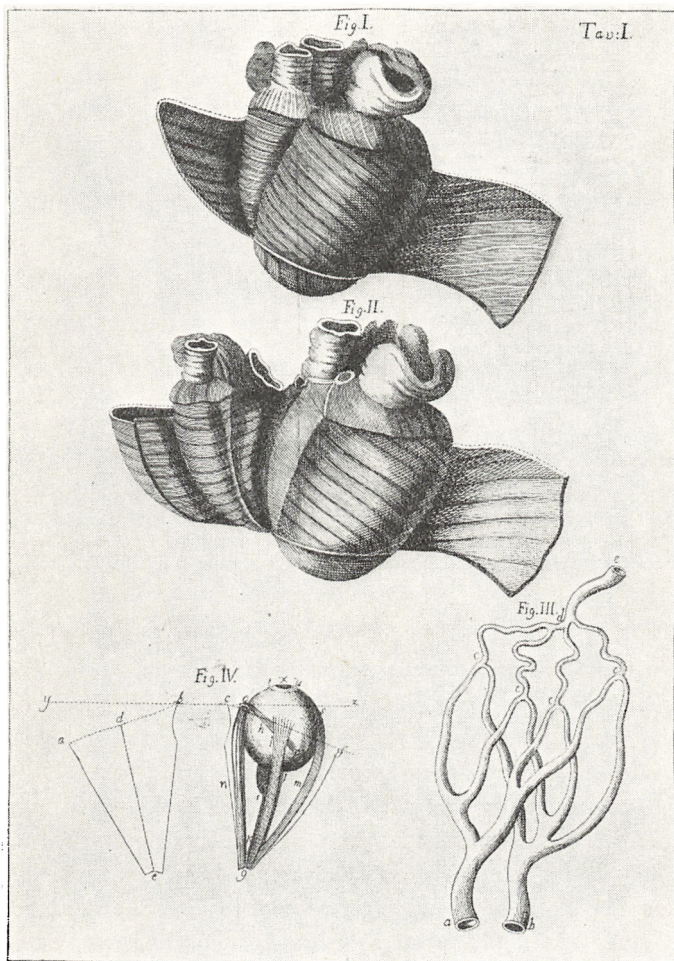
det af franskmændene anvendte, suprapubiske snit. Winsløw publicerer sin vurdering som et følgebrev af 8. november 1727 til franskmænden François Morand's undersøgelser (jfr. pg. 309–42 i dennes bog), idet Morand forinden af Académie des Sciences var blevet sendt til London som observatør. Dette medfører en intens meningsudveksling mellem de to landes kendteste operatører endende med, at både Douglas og de franske kirurger ud fra erfaringen holder fast ved det laterale perinæo-prostatiske snit, som allerede 1561 var blevet beskrevet af franskmænden Pierre Franco [38].

Sent op i årene tvinges Winsløw til at tage del i kirurgiske problemer. Næppe med større glæde præsiderer han ved disputater henholdsvis om nødvendigheden af kejsersnit og om blærestens-extraktion.

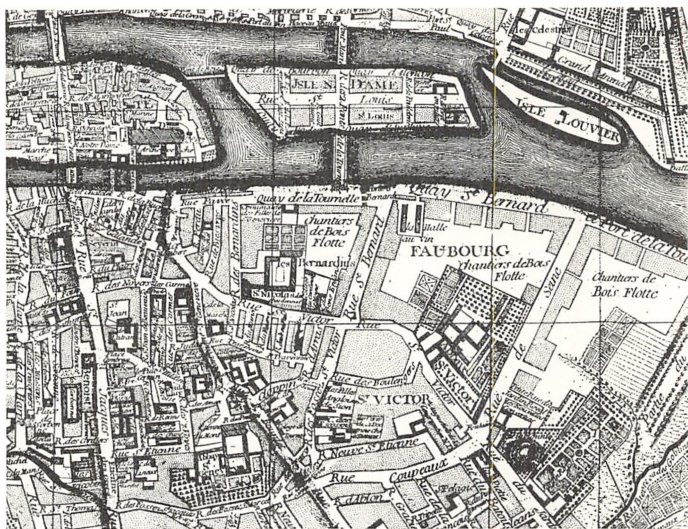
Det var og blev imidlertid i dissektionskunsten, han var primus inter pares.

ANATOMITEATRETS INDVIELSE

Torsdag den 18. februar 1745 blev vel nok den største dag i Winsløw's liv. Kl. 3 om eftermiddagen holdt han indvielsestalen i det medicinske fakultets prægtigt genopførte amfiteater i Rue de la Bûcherie »vis-a-vis le petit pont de l'Hôtel-Dieu« – som indledning til en række forelæsninger om og demonstrationer af et mandskadaver. »Ligesom hjertet sender blodet til de fjerneste dele af mikrokosmos ved hjælp af karrenes bugtninger, således sender Paris' universitet, som er hjertet for al sand videnskab, kundskaben om det menneskelige geni til de fjerneste steder i verden« var de ord han gav stemningen an med, og senere i talen føjede han til, at ved denne lejlighed følte han sig som oldebarn af »verdens og byen Paris' største anatom«, Jean Riolan fils [18], der 1620 havde indviet et da forfaldent amfiteater på samme grund [7]. Som mellemed



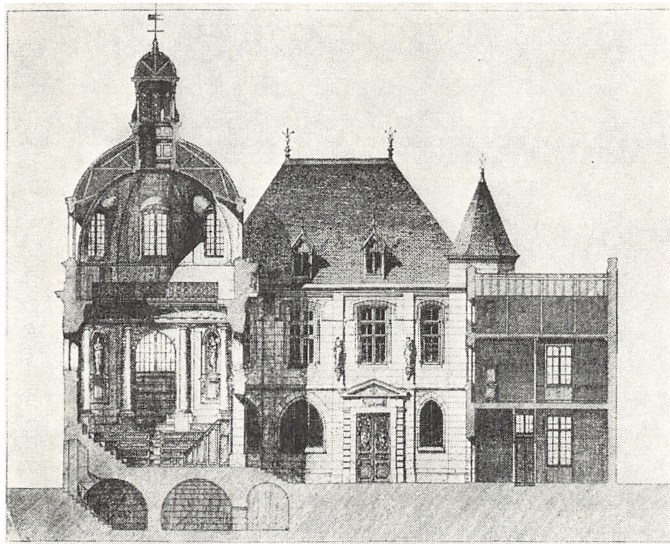
*Dissektion af hjerte, øjenmuskler og skitse
til forstdelse af kirtlers virkemåde.*



Kvarteret med St. Benoit-klosteret (Quartier St. André) ved Rue St. Jacques, hvor Winsløw boede.

nævner Winsløw ophavsmanden til Københavns domus anatomica lægen og botanikeren Simon Paulli, den førnævnte anatom Niels Stensen (Steno) og sin ungdoms lærer ved Københavns universitet, lægen Caspar Bartholin jun. [65].

Anatomiteatret var en del af det bygningskompleks, som under skiftende former havde huset det medicinske fakultet siden det 13. århundredes sidste halvdel. Allerede 1267 vælger den medicinske korporation deres første doyen, og 1281 har den eget segl. I Rue du Fouarre og Rue de la Bûcherie ved Saint-Julien-le-Pauvre, nogle af de tidligste gader i Paris, holdt korporationen undervisning for studenterne [25]. Den foregik i fri luft, idet lærerne stod i et vindue eller en dør, mens de unge sad på halmknipper på gaden. Fouarre er det gamle franske ord for halmknippe [53], og Port-aux-Bûches var



Snit af det af Winsløw 1745 indviede anatomifiteater.

landingsstedet for det træ og hustømmer, der i middelalderen flådedes til Paris ad Seinen.

Lærerne var dengang munke, og de måtte derfor kun undervise Hippokrates og Galen efter skriften, men ikke give sig af med kirurgi, således som det var dekretet munkene på det 4. Laterankoncil [63]. De skulle også leve i cølibat – en regel som for korporationens medlemmer holdt til midten af det 15. århundrede.

I første tredjedel af det 14. århundrede opnår korporationen endelig statutter som medicinsk fakultet og 1369 får den et lille hus i Rue des Rats (nuværende Rue de l'Hôtel Colbert), og hundrede år senere lykkes det endelig docteurs-régents at få anlagt to huse og et kapel på en grund på hjørnet af Rue de la Bûcherie og Rue des Rats. Docteurs-régents har i det ene

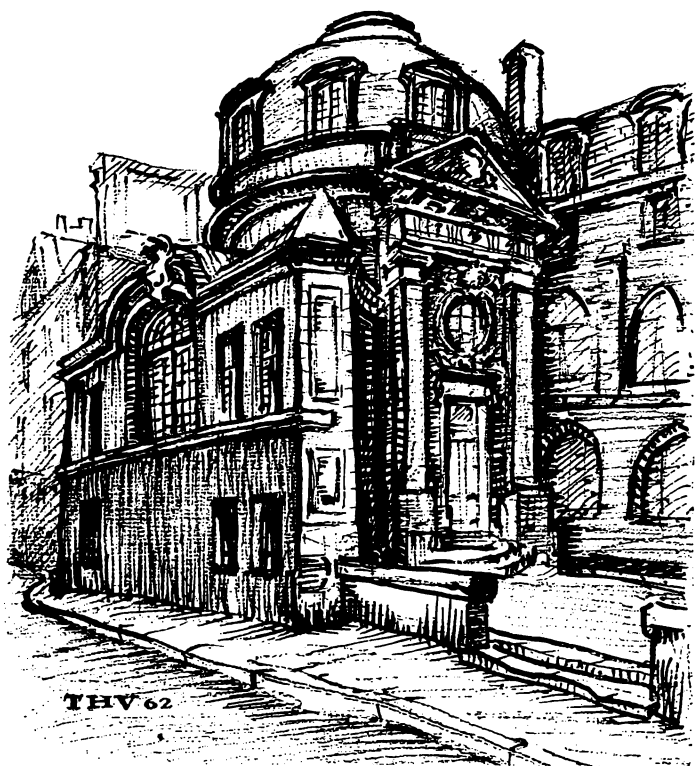
hus to sale, en nedre til undervisning af studenterne og en øvre mere prydet til fakultetsmøderne for licentiater og doctores.

Inspireret af udviklingen i den anatomiske dissektionskunst i Italien indrettes 1604 et lille anatomiteater af træ på grunden – foruden en botanisk have. Teatret afløses 1620 af en til Jean Riolan fils' anatomiske demonstrationer indrettet bygning [20].

Men mens kirurgerne i den følgende tid går frem i berømmelse og rigdom, så forbliver medicinerne fattige. Deres oprindeligt smukt udstyrede teater og hovedbygningens nedre Salle des Actes – hvis persongalleri er udødeliggjort af Molière – og øvre Salle des Assemblées – smykket med kostbare tapeter og buster – forfaldt efterhånden på grund af svigtende økonomi. Det skulle ikke blive sidste gang. Vel er en del af salenes udstyr nu bevaret i École de Médecine [39], men amfiteatret måtte helt genopbygges 1744. Arkitekten Barbier de Bli-gnière skabte et prægtigt rum med plads til 180 studenter, som det ses på den sølvjeton, der udsendtes ved indvielsen 1745.

Selve teatret hviler på en stor stensokkel, der palmeformet breder sig ud under det højt hvælvede rum. Syv store vinduer giver lys til salen, som foroven har en cirkulær balkon. Under denne findes en gesims båret af otte doriske søjler, mellem hvilke var anbragt allegoriske statuer. Gesimsen er smykket med en frise, hvis motiver går igen over indgangsportalen: hanen, pelikanen, storken og salamanderen symboliserende: årvågenheden, opofrelsen, sikkerheden og ubestikkeligheden.

Indgangsportalens trekantede frontispice bærer nu det medicinske fakultets kongelige våben med de tre storke omgivet af den gamle pontificale formel: *Urbi et Orbi salus*. Ovenover er placeret to statuer symboliserende medicinen og barmhjer-tigheden. Over indgangsdøren står en latinsk tekst om, at det sunkne teater er genoprettet ved parisiske læger 1744, mens Élie Col de Vilars var dekan.



Anatomiteatrets bygning i vor tid.

Dette smukke teater – der ikke må forveksles med kirurger-
nes hyppigt afbildede amfiteater ved Cordelierklostret i Rue
de l'École de Médecine [7] – skulle imidlertid få en ublid
skæbne. Under den store revolution samledes medicin og
kirurgi under ét. Det medicinske fakultets bygninger fik lov
at forfalde, mens den indre udsmykning – bl.a. de berømte
buster af Astruc, Winsløw og Ferrein, der havde smykket

teatret, foruden malerier og vægtæpper, der havde prydet Salle des Assemblées – på Dr. Guillotin's ordre fjernedes til et revolutionsmuseum [45].

I forrige århundrede brugtes anatomiteatret en overgang som offentligt vaskeri, senere blev fakultetets bygninger til et ildeberygtet værtshus og bordel, for endelig 1910 af selveste Anatole France at blive indviet som tegneskole, efter at staten 1896 havde overtaget og fredet bygningerne.

Nu har Paris' offentlige administration indrettet moderne undervisningslokaler i de før så rigt udstyrede sale, teatret er restaureret til bibliotek og møderum, mens kælderen med bæresøjlen er blevet til et kedeligt udstyret omklædningsrum for bordtennisdyrkende funktionærer under Seinedepartementet.

Bygningen er dog fortsat et betagende minde om en dansk forskers indsats for som fransk videnskabsmand at være med til at »sprede kundskaben om det menneskelige geni til de fjerneste steder i verden«. Og navnet Winsløw lukker altid døren op for en dansker, når han banker på porten i Rue de la Bûcherie no. 13-15.

STRIDEN OM MISFOSTRES UDVIKLING

Winsløw's overgang til den katolske tro medførte, at han som omtalt indirekte blev tvunget til at tage del i Frankrigs hårdhændede kirkekamp. Det var jansenisternes åndshovmødige fastholden af Guds nåde som det eneste, der kunne frelse de af arvesynden gennemfordærvede mennesker, mod de politisk og pædagogisk mere dygtige jesuitters »glade kristendom«, hvor menneskets egen fri vilje afgør, om nåden kan modtages til frelse og salighed eller ej. Jansenisterne samlede

sig om kirkefaderen Augustin's skrifter, mens jesuitterne klogeligt skaffede sig støtte fra pave og kongemagt.

Den stilfærdige og forsigtige Winsløw blev trukket ind i problemernes hvirvel, da han måtte deltage i en lang række diskussioner i Académie des Sciences, hvor der foretoges anatomiske undersøgelser af menneske- og dyremisfostre [56]. Det drejede sig om dyr med to hoveder, børn født med fælles kroppe, men to hoveder, fire arme og fire ben, mennesker med overtallige fingre eller tæer – og et tilfælde med en soldat i Invalidehotellet, hos hvem man ved dissektion 1686 havde konstateret situs inversus af samtlige organer.

Winsløw, der her omhyggeligt fulgte i sin lærer Du Verney's fodspor [77], har i årene 1733–43 skrevet 5 grundige afhandlinger om årsagerne til sådanne vanskabninger, som han tidligere havde læst om hos danske forskere [5, 68]. Nogle videnskabsmænd anså dem for udslag af djævelens indflydelse, andre for luner eller trykfølger fra naturens side, men de fleste i akademiet anså dem for udtryk for Guds almagt – et standpunkt bl. a. Winsløw og von Haller fulgte. Begge var de tilhængere af præformationslæren, at Gud oprindeligt havde skabt alle mennesker i det første menneske på jorden. Man var i det 18. århundredes første halvdel endnu uenige om, hvorvidt menneskekimene forelå færdigskabt i kvindens æg (*ovisterne*) eller i mandens sæd (*animalculisterne*), men de måtte i alle tilfælde være præformeret fra Guds hånd. Enkelte forskere havde endda ved mikroskopers hjælp set små udgaver af mænd med arme, hoveder og ben i spermatozoerne. Én havde endog set en hel lille hest i hestesæd!

Denne lære kontrasterede mod tanken om dyrs og menneskers epigenetiske fremkomst, hvor en ukendt livskraft – *vis essentialis* – skulle skabe de levende væsener. Denne opfattelse, der var i pagt med de mere frisindede, mekanistiske tanker i denne rationalistiske tidsalder, måtte samtidig føre kamp mod

generatio spontanea – selvavlstanken – og mod det nyopdukkede problem, at Trembley og andre havde kunnet få vandpolypper til at regenerere helt, selv om man skar dem i to eller flere stykker [70].

Ud fra tidligere fund og efter dissektion bl. a. af et barn med dobbelt underkrop (Mémoires 1733) og et dådyr med to hoveder (1734) og ved gennemgang af tidligere beskrevne tilfælde af vanskabninger (monstra) fastholder Winsløw ud fra omhyggelige anatomiske undersøgelser, at sådanne misfostre ikke som hævdet af lægen Louis Lémery (1677–1743) kunne skyldes tilfældighed eller forvirring (confusion) af naturen [74, 76]. Dissektionen af dådyret med to hoveder viste, at det var vokset sammen ved nakken og ved halsen, og at resten af kroppen var fuldt naturligt udviklet. Hovederne forsynedes blodmæssigt af tre carotiddepulsårer – én i midten og én på hver side af halsen. En sådan udvikling kunne ikke forklares ved tilfældigheder – lige så lidt som den ovenfor omtalte soldat med situs inversus.

Da Lémery fortsat forfægtede, at den ekstraordinære placering af de indvendige organer i misfostre kunne skyldes naturens mange udveje til at realisere sine mål trods ugunstige omstændigheder – en tanke der kunne have ført ham til den rette forståelse, så griber Winsløw endelig til stærkere midler end de rent eksakte. I 1742 fremhæver han med støtte af citater fra ikke blot Du Verney og von Haller men tillige fra sin ven abbed Bignon og kirkefaderen St. Augustin, at »fornuften kan afgøre med sikkerhed, om et misfoster er dårligt skabt, og afgøre manglen i et sådant værk, som afgjort viser ufuldkommenhed eller måske endda skaberens slette vilje. Men den, som har skabt alle væsener og disse i særdeleshed, har i sig selv alene en fuldkommen viden til hvert af sine værker som til forholdene imellem dem indbyrdes. Mennesket kan ikke gennemskue, hvorledes de forskellige guddommelige



Winstlow.

kendetegn, som er uendeligt over vor intelligens' fatteevne, giver sig udslag i disse skabninger, hvadenten de betragtes som en helhed, eller de betragtes hver for sig. Det er derfor, at

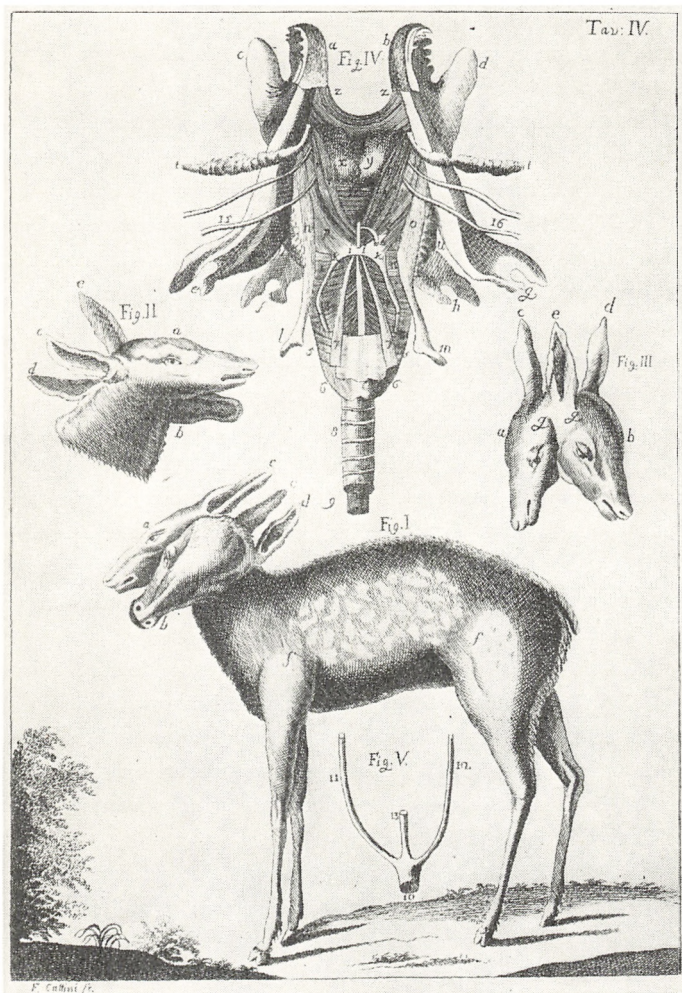
vi, samtidig med at vi bekender os som beundrere af den *guddommelige visdom* lige så stærkt som de, der ønsker at forsvare naturens love, hævder, at denne visdom, i kraft af skaberens uendelige skøn, ikke krænkes af de usædvanlige udslag af dens almægtighed. Det ville derfor være med urette, hvis man bebrejder os for at skille de guddommelige kendetegn fra« (1742).

Lémery dør 1743 – og Winsløw tog ikke striden op siden. Trembley's og senere Réaumur's forsøg med vævsregenerationer [70], mens Winsløw levede, har dog nok givet ham noget at tænke over – men formentlig ikke fået ham til at ændre sit standpunkt, erhvervet ved en dyb respekt for videnskabeligt fundne fakta og ved en stadig forstærket tro på den guddommelige almægtighed.

DØDSTEGNENES BETYDNING

Den ellers så beskedne Winsløw skulle komme til at opleve, at endnu et af hans værker skulle blive en best-seller. Det var en lille medicinsk-kirurgisk tese på 8 sider om dødstegnene med Leander Peaget som respondens. Den var trykt 1740 i Paris på latin, men to år senere kom den ud oversat og kommenteret på fransk – og så fortsatte den sin sejrsgang over hele Europa: 1744 på italiensk, 1751 på svensk og engelsk, 1754 på tysk – og først 1768 på dansk »med fornøden Fortale af Adjunkt ved Sorø Akademi V.Heise« [13]. Mens den danske udgave med kommentarer kun nåede op på 52 sider, så var den tyske på mellem 800 og 900 sider [40].

Allerede 1703 var Winsløw første gang inde på problemet om dødstegnenes sikkerhed, da han ud fra Celsus: *De medicina libri VIII* (kap. II: 6) ville anvende det som licentiatafhandling for at blive anerkendt som fransk læge. Men det medicin-



Et dddyr med to hoveder.

ske fakultets doyen frarådede den unge at tale om døden og anbefalede ham i stedet at disputere om åreladning og lavedementers betydning ved mange sygdomme [41].

Dødstegnene var et emne, der havde fået interesse i oplysningens tidsalder. Man kæmpede for svage og lidende, man begyndte at fatte den enkeltes værdi socialt-økonomisk – og døden opfattedes som et slags sækulariseret helvede [1]. Man fandt på metoder til genoplivning, man søgte at sikre, at ingen skindøde begravedes [23], og Winsløw, der som tidligere nævnt to gange »efter en læges erklæring havde været dømt til graven, første gang som dreng, anden gang som ungt menneske«, var ganske naturligt interesseret i problemet.

»At vi skulle døe, er det Visseste af Alt, men om Døden er indtraadt, er stundom uvist. At ikke saa faa, hvem man havde anset for døde, have rejst sig af deres Ligklæder, fra deres Baarer, ja fra selve Gravene, er bekjendt; men lige saa vist er det, at Mennesker paa Grund af forhastet Begravelse have lidt en utidig Død under Kvaler, langt grueligere end deres, som ende Livet i Galgen og paa Steilen.«

Efter en række drastiske beskrivelser af tilfælde med skindød – bl. a. om en kvinde, der lever op, da en tyv vil skære en finger af hende for at stjæle hendes ring, og som ikke blot lever 10 år derefter, men bliver moder og overlever sin mand – beskriver Winsløw de metoder, der kan bringes i anvendelse til sikring af dødens indtræden.

Man skal sætte en kop med vand på det yderste af 10. ribbensbrusk, når den døde er lagt på siden, så vil mellemgulvsmusklen få vandet til at bevæge sig, hvis der endnu er respiration – selv om ribbenene ikke bevæges af åndedrættet. Metoden kan suppleres med irritation af næsen med småfjedre eller penslen med nysemidler og sennepsopløsning, med påvirkning af tarmene med klysterer eller indblæsning eller ved stærke gnidninger af huden.

Ingen bør derfor begravet før efter »tre fulde dage« – og kun »Kirurgien yder Midler til Erkjendelse af en skindød Tilstand, som er mindre usikre end de Prøver, der ellers anstilles.«

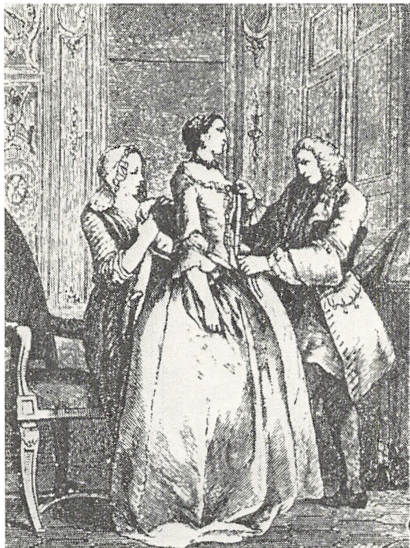
Diskussionen om dødstegnene har endnu to hundrede år senere ikke skabt større klarhed om problemet.

KORSETTERS FORDÆRVELIGE INDFLYDELSE

Foruden at være en dygtig anatom, oparbejdede Winsløw en udstrakt lægepraksis i Paris; hans gode uddannelse som ung og hans venlige væsen kom ham her til gode.

Allerede i Holland havde han interesseret sig for bandagekunst. Ovenfor er omtalt hans forsøg ved behandling af skævhals (1735), men hans anatomiske studier over mellemgulvets og ribbenenes funktion ved normalt åndedræt (1738) og talrige patienters dårlige holdning på grund af det 18. århundredes mere og mere tilsnævrede fiskebenskorsetter fik ham til at tage kampen op mod dette rædsomme modelune. Vel var det ikke renæssancens jernkorsetter, men stramt snørte silkehylstre – dog det psykologiske motiv var stedse det samme: smal talje og opskubning af barmen, så der i cæsuren dannedes, hvad rokokoen galante teutoner kaldte »den indviede brønd«! Til gengæld foragedes de troende ved at finde ikke blot smykker, men også diamantkors og små gyldne krucifixer sænket ned der!

Winsløw blev optaget af problemet ved at konstatere gulsot, mavebesvær, forstoppelse og klorose hos patienter med særligt stramme korsetter. Han fandt, at de ikke blot klemte underlivsorganerne sammen, men de gav affladning af brystkurven, hæmmede og sænkede de nedre ribbens funktion – og at de



Korsettet prøves.

stramme skulderbånd ødelagde skuldrenes og armenes bevægelser. Den ellers så tørre og forsigtige Winsløw lader sig endog henrive til at beskrive, hvorledes de spinkle og bløde skulderrundinger klemmes ned af korsetternes snærende bånd.

Han erkender, at korsetter er anvendelige hos patienter, hvis rygdeformiteter kræver støtte. De kan være gode hos ryttersker med slappe bugvægge og hos børn med dårlig holdning, de skal dog udformes af læger, ellers er de meget farlige ved deres ødelæggelse af muskelfunktionen. Og det kan ske på fire til seks måneder, har han set hos patienterne. Men misbrug hos unge raske kvinder er »fordærveligt«! Som den første læge fremdrager han snoringen som en primær årsag til klorose. Han mener, at denne form for blegspot skyldes sammentrykning af de lymfatiske kirtler [22].

Han er i øvrigt ivrigt optaget af snoringens betydning for ribbenenes og mellemgulvets hæmmede funktion. De sammen-

trykte nedre ribben giver dårligt fikspunkt for det opadvungne mellemgulv. Tre år i forvejen havde han netop i et betydeligt arbejde uddybet mellemgulvsmuskulens virkemåde (1738), hvilket i øvrigt tvinger ham til at ændre afsnittet om brystmuskulernes funktion i sin lærebog (1738). Også her bærer hans studier præg af hans stadige ønske om at forene praktisk klinik med eksakt videnskab.

Der skulle dog langt mere end Winsløw's fornuftige tanker til at befri kvinderne for sligt torturinstrument – barmdyrkelseren har først langt senere fået andre støttemidler!

»BESKEDEN OG ÆRLIG,
MEN FORMEDELST DISPUTEREKLØE
BESVÆRLIG«

Historikeren og komedieforfatteren Ludvig Holberg (1684–1754), Danmarks Molière, kom i 1714–15 på studierejse til Paris. Hos en svensk præst fik Holberg fortalt »at der vare 3 Danske i Pariis, nemlig en Medicus, en Præst og en Skræder, hvoraf de tvende første, endskiønt de vare Landsmænd, vare saa ulige i Sæder og Sind, at de (med Permission at sige) aldrig kunde syes sammen af Skræderen ... Medicus, nemlig Winsløw ... havde forandret sit Fædrenelands Religion, men ikke sin Kierlighed til sit Fædreneland; thi der var ham intet kierere, end om han paa nogen Maade kunde tiene sine Landsmænd; han tog meget vel imod mig, og førte mig om allevegne i Staden, saa jeg ved hans Anførsel fik min Curiositet overflødig mættet; han var beskeden, ærlig, oprigtig, aabenhjertet og tienstagtig, dog var han lidet kiedsommelig, formedelst den store Lyst han havde til at disputere; thi han yppede alle Tiider Theologiske Disputer, som ofte incommoderede mig ...

han er en Mand, som er meget anseet blant de Franske baade for hans oprigtige Leve-Maade, og hans Forfarenhed i Medicinen, besynderlig ud i Anatomien. Det er ikke rimeligt, at han er gaaet over fra sit Fædrenelands Religion, enten i Haab af Gevinst eller Promotion, thi han havde meere seet paa sin Interesse, om han havde blevet her i Landet, hvor der ikke findes saa mange Medici; han giftede sig og i Pariis med een, som hverken havde Midler eller var af høy Stand; men jeg fornåm alleiander hos ham en stoer Eenfoldighed tilligemed hans Lærdom« [57].

På bedre måde kan Winsløw ikke skildres, den lærde, men lidt naive forsker, der altid var rede til at hjælpe andre uden at tænke på egen fordel. Danske og udlændinge aflagde besøg hos ham – og alle beundrede de hans dygtighed og flid, men som von Haller lidt malicieust skriver: »ikke af besynderlig Aand, men han var meget flittig og nøjagtig i sine Sager; saaledes har han overalt kun opdaget nye Smaating« [26]. Von Haller havde trods alt fået varig inspiration ved Winsløw's arbejdsmetoder [77]. Han havde lært at kende en omhyggelig, videbegærlig og belæst forsker, der undersøgte alt på ny og som samtidig passede på ikke at tiltage sig æren for noget, andre tidligere havde fundet.

Winsløw dannede skole ved at indføre et funktionelt topografisk syn i anatomien. Han berømmes stedse fra alle sider for dette – og med rette. Hans arbejder om musklernes og leddenes funktion og om organernes normale lejring er skelsættende.

Men samtidig skildres Winsløw som lidt bigot, overtroisk, snerpet og en overdrevent forsigtig læge. Han får en meget stor praksis i Paris, men er yderst ængstelig, når der kan blive tale om mere end medicinsk behandling. Et kirurgisk indgreb som åreladning – den tids gængse behandling – angives han at vige tilbage for [52]. Han betragter også sindslidende som

djævlebesatte og anser besværgelse og gejstlig bistand som den rette behandling for sindslidende mennesker. Hans beskedenhed medfører da også, at han uden fortrydelse accepterer, at hans elev Hunauld får stillingen som professor i 1730 – og han bliver endog vred, da man gjorde sig anstrengelse for at skaffe ham en pension på hans gamle dage.

Hvordan så nu denne mand ud? I juni 1743 besøgte en landsmand Terkel Klevenfeldt »den fordum Danske, nu Catholske Zelote« i Paris. »Større af sin Videnskab end sin Taille, een af de Smaa blant Mandkiøn; tunghøret af sine 76 Aars Alder og Skrøbelighed; er ofver 40 Aar i Paris, dog taler endnu, skøndt besværlig, Danske; lader sig og porteret for sine Landsmænd og gjerne skulde see dem alle af hands Sentimens« [32].

Han er portrætteret flere gange; der eksisterer dels kopier i Paris og København af den buste, der oprindeligt prydede anatomiteatret i Rue de la Bûcherie [57], dels nogle kobberstik tegnet af C.N.Cochin fils og af Garand [73]. Busten er udført af Jean-Baptiste Lemoyne II (1704–48) – Louis XV's yndlingsbilledhugger – omkring slutningen af 1740'erne de visu – og giver et godt indtryk af den ængstelige, ikke just smukke videnskabsmand, måske portrætligt forynget noget, som Lemoyne havde for vane med sine modeller. På kobberstikkene virker Winsløw endnu yngre, med mere gejstligt præg. Garand's er muligvis udført efter modellens død.

I 1777 fik en datter af Winsløw, madame de la Sourdière, besøg af den danske kirurg Frederik Christian Winsløw, der var sønnesøn af hendes farbror. Ham skænkede hun familiens egen buste af faderen. F.C. Winsløw, der i 1785 blev professor ved Kirurgisk Akademi i København, testamenterede busten sammen med førnævnte dedikationseksemplar af »Exposition anatomique« 1776 til Akademiet. Busten synes at være en kopi. Hvad der er blevet af originalen under den store revolution fortaber sig i det uvisse [57].

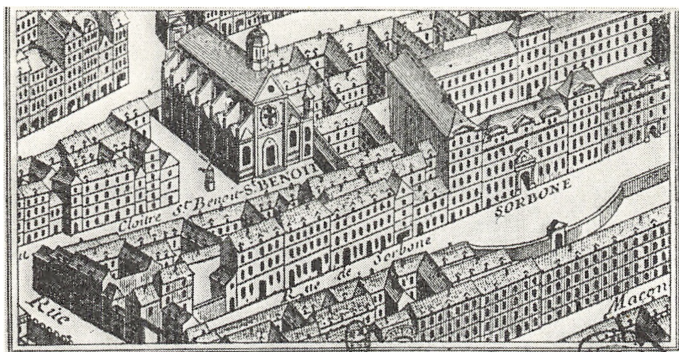
Men forblev Winsløw direkte en fremmed for dansk lægevidenskab, så kom han dog indirekte til at yde en meget væsentlig indflydelse på både anatomiens og kirurgiens fremgang i sit fædreland [48].

SIDSTE ÅR OG DØD I PARIS

Vil man forsøge at følge Winsløw på hans livsbane, så giver hans selvbiografi en udtømmende skildring af tiden fra hans fødsel til 1704 [41]. Fra hans 35.–79. år indeholder den imidlertid kun enkelte spredte notitser for hvert enkelt år. Indvielsen af anatomiteatret optager blot to linier, og han nævner intet om sine udnævnelser til medlem af de lærde selskaber i Berlin og Paris.

1711 nævner han, at han 11. juli er blevet gift med Anne Françoise Gilles. Den danske landsdommer Jacob Bircherod nævner efter et besøg hos Winsløw, at denne »var kun slet gift, dog var hans Hus meget probert, og hans Kone godt klædt« [18]. Hun skal have været en ubemidlet pariserinde. Han nævner intet om fødselsdage for deres børn: en søn Louis Pierre, der bliver skibskaptajn og dør tidligt, og en datter Marie Angélique, der januar 1747 gifter sig med docteur-régent J.F. Le Chat de la Sourdière. Datteren får året efter en pige og en dreng, og det er hende, der skænker grand-nevøen kopien af faderens buste til København.

Men ellers må man søge andre steder for at erfare, hvor Winsløw færdedes i Paris. Hans virkesteder var Jardin du Roi og Rue de la Bûcherie på venstre bred, hvor han også fandt sine boliger. Bircherod fortæller om et besøg i hjemmet: »Bøger saa jeg ikke hos ham, men Cadavera nok, og derom skrev han«. Han holdt sig stedse lige ved Sorbonne, og fra 1729 bor han i Cloître Saint Benoît (quart. St. André), der har ligget



*St. Benoit-klosteret og dets kirke
i det 18. århundrede.*

ved Rue St. Jaques, hvor denne krydser Rue du Cimetière St. Benoît. Her i de rummelige klosterbygninger [10], hvis historie rækker tilbage til det 13. århundrede [54], har han levet med hustru og børn – en fredet og beskyttet tilværelse som pensionær under Benedictinerordenen, indtil han 3. april 1760 efter et langt flittigt livsværk rammes af døden.

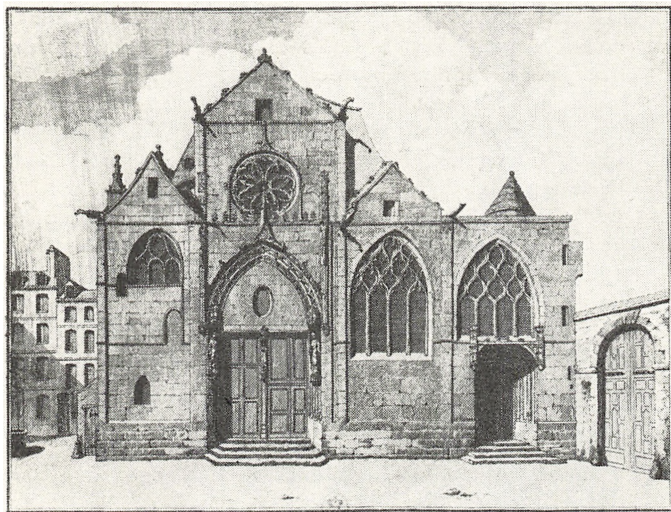
Kun af og til vovede han sig over på højre bred; det var, når han skulle fungere som tolk i tysk, dansk og svensk på Bibliothèque du Roi [2], der på Louvre siden 1699 tillige fungerede som mødesal for Académie des Sciences [62]. Inden sin død skænkede han fire bøger om anatomi og kirurgi til det medicinske fakultets bibliotek, hvor de endnu bevares [20]. Derimod har han næsten intet skriftligt efterladt – alt er kopier [13].

Lige så beskedent Winsløw havde levet, lige så pompøst begravedes han. Kisten ledsagedes af kongens repræsentanter og 40 præster den 5. april til kirkegården fra den nærliggende klosterkirke [46]. Hans søn og svigersøn var allerede døde, så af familien var der kun enken og datteren med to halvstore børn tilbage.

Lige så stilfærdig Winsløw's daglige færd var, lige så om-tumlet skulle hans gravplads' skæbne blive. Der opsattes i St. Benoîtkirken en pompøs ligsten med et våbenskjold [41], men klostret solgtes under revolutionen og jævnedes med jor-den i midten af forrige århundrede, efter at bygningerne skiftevis havde været pakhus, bordel, værksted og butik [12].

Gravstenen blev derefter overflyttet til St. Étienne-du-Mont-kirken [49], hvor den nu ukendt fjæler sig i et kapel bag højalteret [25].

Mens kirkens mindetavler for Racine og Pascal altid nævnes, så vil både danske og franske kun med møje kunne finde marmorpladen for den »Vir æque verax et pius« [49], der som menneske og forsker »sandfærdigt og fromt« bragte bud mellem to nationer, der begge opnåede stor gavn af hans flittige og stilfærdige indsats.



St. Benoit-kirken, for dens nedrivning.

LITTERATURFORTEGNELSE

- [1] Ackerknecht, Erwin H.: Death in the History of Medicine. Bull. Histor. Medicine 1968: 42: 19-23.
- [2] Almanach Royal: Paris 1743.
- [3] Austruy, Pierre: Bossuet Anatomiste et Physiologiste. »Le Traité de la Connaissance de Dieu et de Soi-Même.« Sources-Analyse-Corrections. Thèse. Paris 1951 (utrykt).
- [4] Balslev Jørgensen, Jørgen: The Eskimo Skeleton. Contribution to the Physical Anthropology of the Aboriginal Greenlanders. Thèse. Kbhvn. 1953.
- [5] Bartholin, Thomas: De monstris in natura et medicina oratio. Basileae 1645.
- [6] Bendz, C. F. W.: Authentiske Efterretninger om J. B. Winsløws Overgang til den katholske Kirke. Horsens Skoleprogram 1846: 1-93.
- [7] Binet, Léon & Pierre Vallery-Radot: La Faculté de Médecine de Paris. Paris 1952.

- [8] Bossuet, Jacques-Bénigne: De la Connaissance de Dieu et de Soi-Même. Nouvelle Ed. avec Introduc., Sommaires et Notes par M. Émile Charles. Paris 1879.
- [9] du Breul, Jacques: Theatre des Antiquitez de Paris. 2' forøg. udg. Paris 1639.
- [10] Brice, Germain: Description nouvelle de Paris. I-IV. Paris 1725.
- [11] Buess, Heinrich & Huldrych M. Koelbing: Kurze Geschichte der ankylosierenden Spondylitis und Spondylose. Basel 1964.
- [12] Cain, Georges: A travers Paris. Paris u. år.
- [13] Ehrencron-Müller, H.: Forfatterlexikon omfattende Danmark, Norge og Island indtil 1814. Kbhvn. 1924: I-1932: IX.
- [14] Engelstoft, P. & Sv. Dahl: Dansk biografisk Leksikon. Kbhvn. 1944: 26: 96 (stamtavle v. Alb. Fabritius).
- [15] Franklin, Alfr.: Les anciennes Bibliothèques de Paris, Eglises ... I-III. Paris 1867-73.
- [16] Gart, Peter: Johann Ludwig Hommel. Bern 1958.
- [17] Gloor, Baldur: Die künstlerischen Mitarbeiter an den naturwissenschaftlichen und medizinischen Werken Albrecht von Hallers. Bern 1958.
- [18] Gotfredsen, E.: Jacob Winsløw og hans Tid. Med. Forum 1952: 5: 286-304.
- [19] Haeser, Heinrich: Lehrbuch der Geschichte der Medizin und der epidemischen Krankheiten. I-III. Jena 1875-82.
- [20] Hahn, A. & P. Dumaitre: Histoire de la Médecine et du livre Médical. Paris 1962.
- [21] von Haller, Albrecht: Icones anatomicae. Goettingae 1756. Fasc. VIII Tafel II-IV.
- [22] Hansen, Axel: Om Chlorosens - den ægte Blegtsots - Optræden i Europa gennem Tiderne. Thèse. Kolding 1928.
- [23] Heise, V.: Jacob Benignus Winsløvs Thesis om Dødstegnene. Sorø Akademis Skoleprogram 1868: I-XX, 1-32.
- [24] Herrlinger, Robert: Geschichte der medizinischen Abbildung. München 1967: I: 133-36.
- [25] Hillairet, J.: Connaissance du Vieux-Paris. II: Rive Gauche et les Iles. I-III. Paris 1953.
- [26] Hintzsche, Erich: Albrecht Haller Tagebuch der Studien-



St. Etienne-du-Mont-kirken.

reise nach London, Paris, Strassburg und Basel 1727 bis 1728. Bern 1968 (2' udgave).

- [27] Holbeck, H. St.: Odense Bys Historie. Odense 1926.
- [28] Huard, Pierre: L'enseignement médico-chirurgical i: Taton, R.: Enseignement ... Paris 1964 pg. 171-236.
- [29] Huard, Pierre: Les échanges medicaux franco-anglais au XVIIIe siècle. Clio Medica 1968: 3: 41-58.
- [30] Ingerslev, V.: Danmarks Læger og Lægevæsen. Kjbhn. 1873.
- [31] Keele, K. D.: Anatomies of Pains. Oxford 1957.
- [32] Klevenfeldt, Terkel: Rejse-Journaler 1741-45. Kbhvn. 1919.
- [33] Kragelund, A.: Ludvig Holberg's tre Levnedsbreve 1728-1743. Kbhvn 1965.
- [34] Lacoarret, M. & Mme Ter-Menassian: Les Universités i: Taton, R.: Enseignement ... Paris 1964, pg. 125-168.
- [35] Laissus, Yves: Trois Siecles d'Histoire. Le Muséum National d'Histoire naturelle. Rev. l'Enseignement supérieur 1962: 2: 53-76.
- [36] Laissus, Yves: Le Jardin du Roi i: Taton, R.: Enseignement ... Paris 1964, pg. 287-342.

- [37] Lanfranchi: *Practica quae dicitur Ars completa totius chirurgiae*. Venet. 1490.
- [38] Lauridsen, Laurits: *Træk af prostata-hypertrofiens historie*. Thèse. Kbhvn. 1968.
- [39] Legrand, Noé: *Les Collections artistiques de la Faculté de Médecine de Paris*. Paris 1911.
- [40] Maar, Vilhelm: *Lidt om Jacob Benignus Winsløw som Videnskabsmand og Læge i: Festskrift til Julius Petersen ved hans 70-års Fødselsdag 29. December 1910*. Kbhvn. 1910, pg. 145-177.
- [41] Maar, Vilhelm: *L'Autobiographie de J.B. Winslow*. Paris & Kbhvn. 1912.
- [42] Maraldi, M.: *Connaissance des Temps pour l'Année 1753 au Meridien de Paris*. Paris 1729-1759.
- [43] Martin, Ernest: *Histoire des monstres depuis l'Antiquité jusqu'à nos jours*. Paris 1880.
- [44] Michaud: *Biographie universelle, ancienne et moderne*. Paris 1810 - 28. Paris: 1825: 39: 391.
- [45] de Montgolfier, B.: *Hubert Robert, Peintre de Paris au Musée Carnavalet*. Bull. Mus. Carnavalet 1964: 17: 2-35.
- [46] Mouëtte, Pierre: *Repertoire de Minutes d'Actes reçus... au chateler de Paris a commenser du 1er Janvier 1757 - Juin 1769*. III: 173. *Notorieté 12' Mai 1760*.
- [47] Neckham, Alexander: *De laudibus divinae sapientiae*. ed. Thomas Wright. London 1863.
- [48] Norrie, Gordon: *Teatrum anatomico-chirurgicum*. I 1736-1744. II 1745-1785. Kbhvn. 1931-32.
- [49] Nystrøm, Eiler: *Lærde og Skribenter i: Fr. von Jessen: Danske i Paris gennem Tiderne*. Kbhvn. 1936: 1: 236-64.
- [50] Pedersen, P.O.: *The East Greenland Eskimo Dentition. Numerical Variations and Anatomy*. Thèse. Kbhvn. 1949 (1965).
- [51] Petersen, Julius: *Den danske Lægevidenskab 1700-1750*. Kjbhvn. 1893.
- [52] Petersen, Julius: *Bartholinerne og Kredsen om dem*. Kjbhvn. 1898.
- [53] Petri, Axel & Erik: *Gennem det gamle Paris*. Kbhvn. 1957.

D. O. M.

H I C J A C E T.

In spem beata immortalitatis ,
JACOBUS-BENIGNUS WINSLOW ,
Patriâ Danus , commoratione Gallus ,
Ortu & genere nobilis, nobilior virtute & doctrinâ.
Parentibus Lutheranis natus ,
Hæresim , quam infans imbiberat , vir ejuravit ,
Et adnitate illustrissimo Episcopo Meldensi
Jacobo-Benigno Bossuetio ,
Cujus nomen Benigni in Confirmatione suscepit ,
Ad Ecclesiam Catholicam evocatus ,
Stetit in ejus fide , vixit sub ejus lege .
Obiit in ejus sinu
Vir æquè , verax & pius ;
In Pauperes summè misericors ,
Nullâque erroris aut vitii pravitate afflatus ,
Regius Linguarum Teutonicarum interpres ,
Salub. Facultatis Parisiensis Doctor Regens.
Illum medica Artis , & præsertim Anatomica
Doctorem ac Professore peritissimum ,
Regia eruditorum Societas Berolini ,
Regia Scientiarum Academia Lutetiæ ,
Socium communi suffragio elegere ;
Et utrâque dignissimum
Ejus Scientiâ illustratus Orbis
Publico judicio comprobavit.
Vitâ excessit 3 Non. Apr. an. S. M. DCCCLX, æt. 91.
Pio conjugii & parenti
Uxor & liberi hoc monumentum
Mærentes posuere.

Teksten på Winslow's gravsten.

- [54] Poëte, Marcel: Repertoire des Sources Manuscrites de l'Histoire de Paris. Paris 1916: 3: 92 (Cloître St. Benoît).
- [55] Prevost, M. & R. D'Amat: Dictionnaire de Biographie Francaise. Paris 1951: 6: 1151-1157.
- [56] Roger, Jacques: Les Sciences de la Vie dans le pensée française du XVIII Siècle. Poitiers 1963.
- [57] Rostrup, Haavard: Polignac, Winsløw, Ferrein. Kunstmuseet's Aarskrift, Kbhvn. 1936: 22: 72-90.
- [58] de Saint Simon, Louis: Memoirer. Ved Paul Læssøe Müller. Kbhvn. 1914.
- [59] Schalimtzek, Marcus: Roentgenological Examination of the Function of the lumbar Spine. Thèse. Aarhus (Denmark) 1958.
- [60] Scherz, Gustav: Pionier der Wissenschaft. Niels Stensen in seinen Schriften. Kbhvn. 1963.
- [61] Scherz, Gustav: Nicolaus Steno's Lecture on the Anatomy of the Brain. Kbhvn. 1965.
- [62] Schiller, Joseph: Les Laboratoires d'Anatomie et de Botanique à l'Academie des Sciences au XVIIe Siècle. Rev. d'Hist. des Sciences 1964: 17: 97-114.
- [63] Seidler, Eduard: Die Heilkunde des ausgehenden Mittelalters in Paris. Thèse. Sudhoffs Archiv Beiheft 8. Wiesbaden 1967.
- [64] Snorrason, Egill: L'Attitude et les Fonctions du Corps. Proc. Fourth Int. Congr. Phys. Med., Paris 1964. Amsterdam, Excerpt. Med. Congr. Ser. No. 107: 425-26.
- [65] Snorrason, Egill: Dänische Anatomen im 17. Jahrhundert i: Herrlinger, R. & F. Kudlien: Frühe Anatomie. Stuttg. 1967: 223-49.
- [66] Snorrason, Egill: Johann Friedrich Struensee. Læge og Geheimstatsminister. Kbhvn. 1968.
- [67] Steenstrup, Johannes et alii: Danmarks Riges Historie I-VI. Kbhvn. 1904: 1: 686.
- [68] Stensen, Niels: Embryo monstro affinis Parisiis dissectus. Acta med. et phil. Hafn. 1673: 1: 200-03.
- [69] Taton, R.: Enseignement et diffusion des Sciences en France au XVIIIe Siècle. Paris 1964.
- [70] Théodoridès, Jean: Histoire de la Biologie. Paris 1965.

- [71] Thieme, U./F. Becker: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart. I–XXXVII. Lpz. 1907–50.
- [72] Thornton, John L.: Medical Books, Libraries and Collectors. 2' Ed. London 1966.
- [73] Westergaard, P.B.C.: Danske Portræter i Kobberstik, Litografi og Træsnit. I–II. Kbhvn. 1934.
- [74] Wimmer-Aeschlimann, Ursula: Eine Geschichte der Physiologie von Albrecht von Haller. Thèse. Bern 1968.
- [75] Wolf-Heidegger, G. & A. M. Cetto: Die anatomische Sektion im bildlichen Darstellung. Basel 1967.
- [76] Zanetti, Carlo: Eine Geschichte der Anatomie von Albrecht von Haller. Thèse. Bern 1968.
- [77] Hintsche, E.: Niels Stensen, Winslow und Haller. Analecta Medico-Historica 1968: 3: 207–14. (Udkommet efter manuskriptets trykning).



Bagside af sølvjeton for doyen'en Elie Col de Villars' decanat 1740–1744. Tekst: UT PROSIT ET ORNET – forneden: AMPHIT. MEDIC. PARIS. – REAEDIFICATUM. – 1744. Signeret: D. V. (Musée d'Histoire de la Médecine de Paris. Legs. Prof. A. Gilbert.)

ILLUSTRATIONER

Titelblad: Bagside af sølvjeton udført for doyen'en Guillaume de l'Epine, Docanetet 1744–1746.

Tekst: PULCHIOR EXURGIT og forneden: INAUGURAVIT J. BE. WINSLOW – XVIII FEBR. MDCCXLV – 1744–1745–1746. Signeret: D. V. (Musée d'Histoire de la Médecine de Paris. Legs Prof. A. Gilbert).

Over for titelblad: Kobberstik stukket af A.L. Romanet efter tegning af C.N. Cochin fils. (P. B. C. Westergaard: Danske Portræter. Kbhvn. 1934: 2: 913, nr. 13117).

Side

11. Odense Vor Frue Kirkebog. (Landsarkivet, Odense).
12. Peder Hansen Resen: Urbium et oppidorum Daniæ typi. U.St. 1677. Fol. usign.
13. Peder Hansen Resen: Hafniæ delineatio topographica in ære expressa... Hafniæ 1674. Fol. Johan Husman del. et fec.
17. Plan de Paris, commencé l'Année 1734... achevé de graver en 1739. Levé et dessiné par Louis Bretez. Gravé par Claude Lucas, et écrit par Aubin. (Populært kaldt »Turgot's kort over Paris 1739«). Part 11 viser Notre-Dame, l'Hotel Dieu og École de Medecine på hjørnet af rue de la Bûcherie og rue des Rats – før det af Winsløw indviede amfiteater var bygget op. Til højre skimtes Sorbonne og St. Benoît-klosteret, hvor Winsløw kom til at bo.
21. Collection de la Faculté de Médecine, Paris.

25. Jardin Royal des Plantes. I nedre højre hjørne ses taget af l'Amphithéâtre d'Anatomie (H), hvor Winsløw bl. a. underviste. (Bibliothèque centrale du Muséum nationale d'histoire naturelle, Paris).
25. Bibliothèque Mazarine, Paris.
27. Førsteudgaven kom i kvartformat i ét bind – de fleste af de senere udgaver blev udgivet i to til fire bind i oktavformat.
51. Beskrivelsen af »foramen epiploicum«, Førsteudgaven p. 544.
35. Mémoires de l'Académie Royale des Sciences. Paris 1735 pg. 310 Tab. VII Cattini fec.
37. idem. 1735 pg. 164 Tab. III. F.C. fec.
41. idem. 1722 pg. 328 Tab. XVI. F.C. fec.
43. idem. 1711 pg. 252 Tab. I. F.C. fec.
44. Gaspard de Baillieul: Nouveau Plan de la Ville et Faux-bourgs de Paris. Gravéc par N. de Baillieul le jeune 1736. Paris 1738: 4: 48. (»Kong Frederik den V's Atlas«, Det kgl. Bibliothek, København.).
45. Snit af École de Médecine's anatomifiteater og hovedbygningens øvre og nedre sal. (N. Legrand: Les Collections artistiques de la Faculté de Médecine de Paris. Paris 1911 pg. 201).
47. Anatomiteatret i rue de la Bûcherie 13–15 i 1962, tegnet af dr. Th. Vetter, generalsekretær for Société Française d'Histoire de la Médecine – og skænket af ham til brug for denne bog.
51. Jean-Baptiste Lemoyne's buste af Winsløw – formentlig fra 1745–1750. Den findes »en plâtre bronzé et mesure 0,65 haut« i Muséum nationale d'histoire naturelle, Paris, og i gipskopi i Universitetets medicinsk-historiske Museum, København samt fra 1969 i det Anatomiske Institut, Odense Universitet. Winsløw's signatur fra egen-

hændig skrivelse af 29. oktober 1750 (Bibliothèque Mazarine, Paris).

53. Mémoires de l'Académie Royale des Sciences. Paris 1734 pg. 490 Tab. IV. F. Ca. fec.
56. Kobberstik af C.N.Cochin fils. (O'Followell: Le Corset. Paris 1908).
61. Kvarteret St.André des Arcs (18^e Quartier). Sr.Jaillot: Recherches critiques, historiques et topographiques sur la Ville de Paris. Paris 1774.
63. Akvatinte ved N. J. J. Masquelier. Paris 1791. (Bibliothèque Nationale, Paris).
65. Kobberstik ved Bishop efter tegning af Rouarque. (Collection Blondel, Bibliothèque Nationale, Paris).
67. Grandjean de Fouchy: Éloge de M. Winslow. Histoire de l'Académie Royale des Sciences 1760. Paris 1766 pg. 165. (Bibliothèque Mazarine, Paris).

INDHOLD

FORORD	7
INTRODUKTION	9
BARNDOM OG UNGDOM	10
UDENLANDSREJSE	14
PARIS 1660–1760	15
DET RELIGIØSE TROSSKIFTE	20
ANATOMILÆREBOGEN	24
STUDIER OVER MUSKELFUNKTION OG NERVESYSTEM	32
STUDIER OVER LEDDENES FUNKTION	36
DE FORSKELLIGE ORGANERS LEJRING OG FUNKTION	39
ANATOMITEATRETS INDVIELSE	42
STRIDEN OM MISFOSTRES UDVIKLING	48
DØDSTEGNENES BETYDNING	52
KORSETTERS FORDÆRVELIGE INDFLYDELSE	55
»BESKEDEN OG ÆRLIG...«	57
SIDSTE ÅR OG DØD I PARIS	60
LITTERATURFORTEGNELSE	63
ILLUSTRATIONER	70